

Tartu Ülikool
Filosoofiateaduskond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Uusima aja osakond

Merit Kuldkepp

Külalistöölised Belgia ühiskonnas: integratsioon ja isolatsioon
Bakalaureusetöö

Juhendaja: dotsent Olaf Mertelsmann

Tartu 2014

Sisukord

<i>Sissejuhatus</i>	3
<i>1. Majandusliku migratsiooni süünd</i>	6
<i>1.1. Majandusliku migratsiooni algus Belgias</i>	6
<i>1.2. Belgia immigratsioonipoliitika kuni Teise maailmasõjani</i>	7
<i>2. Sõjajärgse majandusliku migratsiooni esimene laine: itaallased</i>	10
<i>2.1 Otsus kasutada külalistöölisi</i>	10
<i>2.2 Tööliste valik</i>	11
<i>2.3. Võõrtööliste kaasamine ühiskonnaellu: 1940. - 1950. aastad</i>	12
<i>2.4 Itaalia immigratsiooni lõpp</i>	18
<i>3. Liberaalsema immigratsioonipoliitika ilmumine</i>	19
<i>3.1 Muutused majanduses ja ühiskonnas</i>	19
<i>3.2. Perekondliku taasühinemise algus</i>	20
<i>3.3. Immigratsioon Marokost ja Türgist</i>	21
<i>3.4 Sotsiaalse aktiivsuse kasv</i>	23
<i>3.5 Immigrantide integratsioon 1960. aastatel</i>	24
<i>4 Külalistööliste kasutamise lõpp</i>	29
<i>4.1 Piiride sulgemine</i>	29
<i>4.2. Perekondlik taasühinemine pärast piiride sulgemist</i>	30
<i>4.3. Ühiskonna suhtumine immigrantidesse</i>	32
<i>4.4 Poliitiline rassism Belgias</i>	34
<i>4.5. Integratsioonipoliitika ilmumine ja suurenevad õigused</i>	35
<i>Kokkuvõte</i>	40
<i>Bibliograafia</i>	43
<i>Summary</i>	46
<i>Lisad</i>	48

Sissejuhatus

Meie multikultuurses maailmas on migratsioon ja sellega seonduvad probleemid üks päevakajalisemaid ja olulisemaid teemasid. Migratsiooniga seotud küsimused mõjutavad meie olevikku ja tulevikku väga suurel määral ning seetõttu on tähtis uurida selle juuri. Väga paljud poliitilised ja sotsiaalsed pinged, mis tänapäeval Euroopas ja mujal maailmas tekivad, on kas otseselt või kaudselt tingitud migratsioonist. Suur osa nendest probleemidest on Teise maailmasõja järgse massilise majandusliku migratsiooni tagajärg, mis tõi riiki enneolematul hulga välismaalasi ja muutis Belgia immigratsioonimaaks. Ka tänapäeval küsivad paljud riigid endalt, kuidas nad peaksid sisserändesse suhtuma. Valuküsimused, mis 1970. aastate lõpus immigratsioonimaades esile kerkisid, pole kuhugi kadunud ning lahendusi neile pole õieti siiani leitud.

Selle bakalaureusetöö eesmärk on vaadelda organiseeritud majandusliku migratsiooni (*labor migration, migration économique*) üldisemaid malle Belgias 20. sajandi teisel poolel. Töös uuritakse, miks külalistööliste kutsumine vajalik oli, kuidas seda tüüpi majandusliku migratsiooni põhimõtted aja jooksul muutusid, kuidas külalistöölisi ja immigrante ühiskonnaellu kaasati, miks algselt ajutisena mõeldud külalistöölised Belgiasse jääda otsustasid ning miks seisis Belgia ühiskond 1980. aastatel vastamisi tõsiste sotsiaalsete konfliktidega. Kõik need probleemid on tegelikult omavahel seotud. Keskendutakse peamiselt kolme rahvuse (türklaste, marokolaste ja itaallaste) integratsiooni uurimisele, kuna kõige rohkem külalistöölisi tuli nendest riikidest.

Selle teema kohta on kirjutatud palju teoseid ja teadusartikleid, on läbi viidud uuringuid ning küsitlusi. Kahjuks on Eestis kättesaadavad neist vähesed. Belgia kontekstis on teemat uurinud muuhulgas Marco Martiniello, Andréa Réa, Anne Morelli, Jean Stengers ja Hassan Bousetta, kui nimetada vaid mõned.¹ Kõik need autorid on ka koostööd teinud ja andnud välja mitmeid artiklikogumikke ja migratsiooni puudutavaid teoseid.

Suhteliselt vähe on uuritud immigrantide integratsiooni majandusliku migratsiooni algusaastatel, enamuse autoreid keskenduvad just türklaste ja marokolaste integreerumisele ühiskonda.² See on mõistetav, kuna 1980. aastatel süvenenud sotsiaalseid konflikte hakati seostama just islamivähemusega, mis immigratsiooni tagajärjel riiki oli tekkinud. Alles siis hakati tõsisemalt

¹ Martiniello, Marco: Belgium's Immigration Policy. – International Migration Review, vol 37, 2003, nr 1, lk 225-232; Morelli, Anne: Belgique, terre d'accueil? Rejet et accueil des exilés politiques en Belgique de 1830 à nos jours. – L'émigration politique en Europe aux XIXe et XXe siècles. Actes du colloque de Rome (3-5 mars 1988), Roma 1991, lk 117-128; Bonaventure, Kagné: Représentations de l'immigration en Belgique. – Quaderni. Immigration en débat (France/Europe), 1998, nr 36, sügis, lk 97-111; Stengers, Jean: Les Mouvements migratoires en Belgique aux XIXe et XXe siècles. – Revue Belge de Philologie et d'Histoire. Histoire medievale, moderne et contemporaine. Middeleeuwse, moderne en hedendaagse geschiedenis, vol 82, 2004, nr 1-2, lk 311-348.

² Hily, Marie-Antoinette, Marco Martiniello: Les Élus d'origine étrangère à Bruxelles: une nouvelle étape de la participation politique des populations d'origine immigrée. – Revue Européenne de Migrations Internationales, vol 42, 1998, nr 2, lk 123-149.

integratsioonipoliitika loomisele mõtlema. Siiski pole näiteks itaallaste integratsioon Belgia ühiskonda vähem tähtis, kuna need pioneerid kannatasid samuti eelarvamuste ja sotsiaalse tõrjutuse käes. Väga põhjalikult on itaallaste integreerumist Belgia ühiskonda uurinud Leen Beyers.³ Ka Anne Morelli on muuhulgas uurinud süvitsi Itaalia immigrantide tulekut Belgiasse.⁴ Morelli seisukoht on, et tegelikult ei soovinud keegi külalistöölisi Belgiasse. Selline arvamus on õigustatud, sest Belgia immigratsioonipoliitikal puudus pikka aega kaugemale ulatuv visioon ning immigratsiooni puutuvaid otsuseid võeti vastu hetkeolukorrast lähtudes. Kahjuks ei olnud selline käitumine eriti jätkusuutlik.

Marco Martiniello ja Andréa Réa on koostanud immigratsioonist sisuka ülevaatelise teose tavakodanikule.⁵ See on väga kasulik, kuna Belgia ühiskonnas on immigratsiooni kohta väga palju väärarvamusi. Teos aitab ehk inimestel immigratsiooni põhjustest ja ajaloost ülevaadet saada ning seda paremini mõista. Lisaks on nende autorite sulest ilmunud arvukalt artikleid ja migratsiooniteemalisi teoseid ning nad on osalenud ka artiklikogumiku koostamisel, mida siin töös on tsiteeritud.⁶ Martiniello on uurinud immigratsiooni põhjustatud sotsiaalseid muutusi ühiskonnas ja muuhulgas ka Marokost pärit immigrantide sisenemist Belgia poliitikasse.⁷ Tänu immigratsioonile (või selle tõttu) on Belgia palju multikultuursem ning riigi poliitiline areen palju mitmekesisem. Samas on tekkinud probleemid, mille ilmumist keegi veel mõned aastakümned tagasi ennustada ei osanud. Nende probleemide juured peituvad osaliselt ilmselt Teise maailmasõja järgses organiseeritud migratsioonis.

Mazyar Khoojinian on põhjalikult uurinud Türgist pärit tööliste saabumist Belgia kaevandustesse.⁸ Ta on just neile mõeldud ajakirja tekste uurides jõudnud järeldusele, et mingil hetkel hakkas ka Belgia nägema immigrantide riiki jäämise kasulikkust ning lausa soodustas seda mõnda aega.

Majandusliku migratsiooni kujunemisest Belgias on väga põhjalikult kirjutanud Frank Caestecker.⁹ Tema teos on oluline mõistmaks, miks majanduslik migratsioon üldse tekkis ja kuidas see Belgia

³ Beyers, Leen: *From Class to Culture: Immigration, Recession, and Daily Ethnic Boundaries in Belgium 1940s–1990s*. – *International Review of Social History*, vol 53, 2008, nr 1, lk 37-61.

⁴ Morelli, Anne: *L'appel à la main d'oeuvre italienne pour les charbonnages et sa prise en charge à son arrivée en Belgique dans l'immédiat après guerre*. – *Journal of Belgian History*, vol 19, 1998, nr 1-2, lk 83-130.

⁵ Martiniello, Marco, Andréa Réa: *Une Brève histoire de l'immigration en Belgique*, Fédération Wallonie-Bruxelles, 2003.

⁶ Khader, Bichara et al.: *Penser l'immigration et l'intégration autrement, une initiative Belge inter-universitaire*, Établissement Émile Bruylant S.A, Brüssel, 2006.

⁷ Bosetta, Hassan, Marco Martiniello: *Marocains de Belgique: du travailleur immigré au citoyen transnational*. – *Hommes et Migrations*, 2003, nr 1242, märts-aprill, lk 94-106.

⁸ Khoojinian, Mazyar: *Fixer la main-d'œuvre turque en Belgique: la tâche d'un mensuel officiel (1964-1970)*. – *Journal of Belgian History*, vol 37, 2007, nr 3-4, lk 517-556; Khoojinian, Mazyar: *L'Accueil et la stabilisation des travailleurs immigrés turcs en Belgique, 1963-1980*. – *Journal of Belgian History. Cahiers d'Histoire du Temps Présent*, 2006, nr 17, lk 73-116.

⁹ Caestecker, Frank: *Alien Policy in Belgium, 1840-1940: the Creation of Guest Workers, Refugees and Illegal Aliens*, New York/Oxford: Berghahn Books, 2006.

kontekstis arenes. Immigratsiooni ja selle tagajärgi ühiskonnale uuritakse aktiivselt edasi Belgia suuremates ülikoolides. Immigratsiooniga seonduv on Belgia ühiskonnas väga põletav ja igal kodanikul on oma arvamus, kuidas riik täpselt käituma peaks.

Belgia on väga huvitav riik, selle keeleline ja kultuuriline jagunemine muudab ta juba eos üpriski eriliseks ja multikultuurseks. See lisab immigratsiooni ja integratsiooni küsimusele uue dimensiooni. Immigrandi integratsioon sõltub sellest, millisesse riigi ossa ta satub. Teisele maailmasõjale järgnenud immigratsioonilaine rikastas riiki veelgi. Hetkel on kümnendik Belgia rahvastikust välismaalased,¹⁰ veelgi enam on inimesi, kes on võõramaist päritolu, kuid omandanud Belgia kodakondsuse. Sellele arvule lisanduvad veel illegaalid ja põgenikekeskustes nn. pabereid ootavad inimesed. Majanduslik migratsioon on vaid üks immigratsioonitüüpe Belgias. Lisaks töölistele on Belgia ametlikult vastu võtnud ka põgenikke ja vahetusüliõpilasi. Neid migratsioonitüüpe see töö aga ei puuduta.

Töö on jaotatud neljaks peatükiks ja need omakorda alapeatükkideks. Esimesed peatükis selgub, mis põhjusel Belgia majanduslikku immigratsiooni soodustama hakkas ja kuidas ning miks riigi immigratsioonipoliitika aja jooksul muutus. Teises peatükis keskendutakse Itaaliast pärit külalistööliste immigratsioonile ja nende integratsioonile ühiskonda. Kolmanda peatüki teema on 1960. aastate muutused majanduses, ühiskonnas ning integratsioonipoliitikas. Neljandas peatükis analüüsitakse piiride sulgemisele järgnenud muutusi immigratsioonis ning riigi integratsioonipoliitikas.

¹⁰ Statistika lehel: http://www.belgium.be/en/about_belgium/country/Population/, viimati külastatud 10.05.2014.

1. Majandusliku migratsiooni süünd

1.1. Majandusliku migratsiooni algus Belgias

Majanduslik migratsioon süündis Euroopas 19. sajandil tööstusliku pöörde tõttu, mis tõi kaasa inimeste liikumise industrialiseerimiskeskuste poole.¹¹ Ka Belgia tööturule hakkas siis rohkem ilmuma mujalt riikidest pärit tööjõudu. Immigratsiooni algus Belgias on tihedalt seotud kivisöetööstusega, suurem osa neist esimestest immigrantidest liikus töö otsinguil kaevanduslinnadesse. 19. sajandil oli Valloonia Belgia tööstuskeskus, riigi tehased ja kaevandused olid koondunud sinna piirkonda, seega suundus ka enamus sisserändajaid sinna. Vaiksel hakkas immigrante tulema ka naabermaadest: Saksamaalt, Madalmaadest ja Prantsusmaalt. Väga palju esines hooajalist migratsiooni – suvel tulid naabermaadest pärit kokad ja hotellitöötajad Belgia kuurortlinnadesse, näiteks Oostendesse ja Spasse, ning hooaja lõppedes sõitsid koju tagasi või liikusid edasi järgmistesse tööpaikadesse.¹² Esimene immigratsioonilaine oli niisiis Euroopa-keskne ja reguleerimata. Tööliste rotatsioon oli suur ning nad jäid harva pikemaks koha peale.

Belgia oli 19. sajandil siiski pigem emigratsioonimaa ning immigratsioon oli suhteliselt juhuslik.¹³ Puudusid riigipoolsed regulatsioonid ning süstemaatiline tööjõu palkamine, mis tulevikus Belgia immigratsioonipoliitikat iseloomustama hakkasid. Tõeliseks sisserändemaaks muutus Belgia alles 20. sajandil, kui majanduslik õitseng tõi endaga kaasa vajaduse lisatööjõu järele. Pärast Esimest maailmasõda hakati teadlikult pöörduma teiste riikide poole, et leida töökäsi ametitesse, mida riigi elanikud ise teha ei tahtnud.¹⁴ Oma riigi inimestest lihtsalt ei piisanud enam ettevõtete tööjõuprobleemide lahendamiseks. Belgia oli majanduslikult heal järjel ning tööjõupuudus andis kohalikele võimaluse töökohta valida.¹⁵ Loomulikult otsustati lihtsamate ametialade kasuks kui kivisöe kaevandamine, mis on raske ja tervistkahjustav töö. Kui varem oli see amet läinud isalt pojale, siis valikute laienemine ja inimeste suurenev liikuvus muutsid seda traditsiooni. Kaevurid ei soovinud enam oma lapsi kaevandustesse saata.¹⁶ See ei olnud eriti hinnatud töö ning seetõttu oli kaevurite staatus ühiskonnas suhteliselt madal. Seda ei suutnud kompenseerida isegi parem töötasu ega lisasoodustused. Kui inimesed muutusid liikuvamaks ja rännet hakati nägema normaalsena, valisid nad võimaluse korral parema mainega kergemaid ameteid. Lisaks hakkasid sel perioodil juba

¹¹ Morelli, Anne: *Les Émigrants belges d’hier... un miroir pour aujourd’hui*, 2006. –

<http://www.cire.be/sensibilisation/outils-pedagogiques/753-l-exposition-belges-migrants-d-hier-un-miroir-pour-aujourd-hui>, viimati külastatud 02.05.2014.

¹² Caestecker, *Alien Policy in Belgium*, lk 28.

¹³ Caestecker, Frank: *Histoire de l’immigration en Belgique*. – *Penser autrement*, lk 15.

¹⁴ Stengers, *Les Mouvements migratoires en Belgique*.

¹⁵ Caestecker, *Histoire de l’immigration en Belgique*, lk 15.

¹⁶ Sealsamas.

tekkima ka demograafilised probleemid, mis tulevikus aina süvenesid ja Belgia ühiskonda iseloomustama hakkasid. Modernsele ühiskonnale omane sündimuse piiramine vähendas iivet ning halvema mainega mustadele töödele ei jätkunud piisavalt töökäsi. Demograafilised probleemid ja inimeste suurem liikuvus tekitasid Belgias kvalitatiivse tööjõupuuduse st töökäsi oli, kuid mitte nendes sektorites, kus neid hädasti vaja oleks olnud.¹⁷ Need uued (külalis)töölised tulid sekundaarsele tööturule, mis otsis lihttöölisi, stabiilsete töökohtadega primaarne tööturg oli mõeldud riigi enda kodanikele.¹⁸ Selline tööliste värbamine oli oluline muudatus, kuna tõi endaga lõpuks kaasa massimmigratsiooni ning muutis Belgia immigratsioonimaaks.¹⁹ Aja möödudes hakati vaatama üha kaugemate riikide poole. 1920. aastatest alates hakkas inimesi tulema Poolast ja Itaaliast. Kümne aasta jooksul saabus Belgiasse 170 000 töölisi, kellest suurema osa moodustasidki itaallased ja poolakad.²⁰ 1930. aastal oli juba veerand kaevandustes töötavatest inimestest võõramaist päritolu.²¹

1.2. Belgia immigratsioonipoliitika kuni Teise maailmasõjani

Enne Esimest maailmasõda oli immigratsioon niisiis suhteliselt juhuslik ja reguleerimata. Belgia oli pikka aega olnud pigem emigratsioonimaa ning vajadus piirava poliitika järele puudus. Pärast Esimest maailmasõda hakkas aga riik üha jõulisemalt immigratsioonipoliitika kujundamisse sekkuma ning vaikselt ilmusid esimesed immigratsiooni puudutavad regulatsioonid. Esimese maailmasõja sündmused (eriti Saksa okupatsioon) sundisid valitsust riigi julgeoleku tugevdamiseks ning enda tööturu kaitsmiseks välja andma immigratsiooni reguleerivad seadused.²² Pärast Esimest maailmasõda süvenes inimestes hirm võõramaalaste ees, hakati kartma riigi reetmist ning tunti muret elanike turvalisuse pärast.²³ See tõi kaasa esimesed piirangud sisserändele. Alates 1918. aastast kontrolliti iga riiki sisenejat piiril, nad pidid esitama passi ja viisa.²⁴ Sellised muudatused ei ole ainulaadsed, piiranguid hakkasid tol perioodil kasutama ka teised riigid.

See muutus aga ei takistanud võõrtöölise tulekut. Vastupidi, neid tuli Belgiasse rohkem kui kunagi varem ning nende kohalolu oli nii märgatav, et ametiühingud hakkasid selle pärast muret tundma. Ametiühingutel oli kindel seisukoht, et võõrtöölised, kes riiki saabuvad, on vaid ajutised, ning neid

¹⁷ Stengers, *Les Mouvements migratoires en Belgique*.

¹⁸ Réa, Andréa: *Les Politiques d'immigration des migrations ordonnées aux migrations débridées*. – *Penser autrement*, lk 184.

¹⁹ Samas, lk 181.

²⁰ Morelli, *Les Émigrants belges d'hier*.

²¹ Caestecker, *Histoire de l'immigration en Belgique*, lk 15.

²² Phalet, Karen, Marc Swyngedouw: *Measuring Immigrant Integration: the Case of Belgium*. – *Studi Emigrazione / Migration Studies*, vol 60, 2003, nr 152, lk 773-803.

²³ Réa, *Les Politiques d'immigration*, lk 183.

²⁴ Caestecker, *Histoire de l'immigration en Belgique*, lk 15.

tuleb suunata vaid nendele elualadele, kus Belgia enda tööjõudu ei jätku.²⁵ Seda arvamust tugevdas 1930. aastate majanduslangus, mis tõi peagi kaasa uued muudatused. 1936. aastal võeti vastu dekreet (*arrêté royal nr 285 du 31 mars 1936*), mis nägi ette, et Belgias töötada soovivad inimesed peavad saama loa justiitsministeeriumilt, samuti hakati suuremat rõhku pöörama töölubade ja kehtivate töölepingute olemasolule.²⁶ Nüüdsest ei tohtinud välismaalane enam loata töökohta vahetada. Selline topeltkontroll andis riigile võimaluse immigrante valida ja neid sobivatele ametialadele suunata. Töölubade nõudmine oli esimene otseselt immigratsiooni piirav seadus Belgias.²⁷ Teatud ametialadel valitses küll nii suur tööjõupuudus, et riik oli valmis tööjõu otsinguil pöörduma teiste maade poole, kuid soovis siiski immigratsiooni üle maksimaalset kontrolli. Alates 1930. aastatest võisid immigrandid saabuda Belgiasse vaid juhul, kui nad tõestasid oma kasulikkuse riigile.²⁸ Hakkasid välja kujunema migratsioonilained, mis tõusid, kui riigi majanduslik olukord oli suhteliselt hea ning tööstus vajas lisakäsi, ja kahanesid, kui majanduslik olukord oli halb ja tööpuudus suurem.²⁹ Selline riigipoolne kontroll ja suunamine iseloomustasid Belgia immigratsioonipoliitikat pikka aega. See tõi kaasa külalistööliste võimalike ametialade vähenemise. Kui 1910. aastal polnud Belgias ühte kindlat valdkonda, mis oleks olnud "reserveeritud" immigrantidele, siis alates 1940. aastast töötasid nad peamiselt kaevandustes ja rasketööstuses.³⁰ Niisiis hakkas Belgia teadlikult suunama immigrante ainult nende elualade poole, kus tööjõudu oli vajaka, ning eemaldama sealt, kus belglased ise töötasid. Selline lähenemine osutus väga edukaks ja tõi Belgiasse hulgaliselt uut tööjõudu, kuid ei rikkunud Belgia kodanike võimalusi tööd leida.

20. sajandi esimesel poolel alguse saanud massimmigratsioonil oli palju erinevusi varasematest migratsioonilainetest. Esiteks oli see süstemaatiline ja eriti esimesel aastakümnel riigi poolt väga rangelt reguleeritud. Teiseks toimus muutus sissetulnute taustas. Varem oli lisaks lihttööliste Belgiasse emigreerunud palju ka kvalifitseeritud töötajaid, näiteks ärimehi, kes laiendasid siia oma firmat ja suundusid peamiselt suurematesse linnadesse.³¹ Sellised immigrandid olid oodatud ja tahetud ning nendesse suhtuti hästi, kohalikud pidasid neid enestega võrdseteks. Pärast Teist maailmasõda hakkasid Belgiasse saabuma suuremas osas majanduslikult ja poliitiliselt nõrgematest

²⁵ Stengers, *Les Mouvements migratoires en Belgique*.

²⁶ *Arrêté royal nr 285 – Arrêté royal complétant et coordonnant les dispositions relatives à l'emploi de la main d'oeuvre étrangère.* – <http://routes.pixel-online.org/data/documents/law/37.jpg?rnd=6073d36a641da9bc4dd56f5597e8b1a0>, viimati külastatud 02.05.2014.

²⁷ Morelli, *Les Émigrants belges d'hier*.

²⁸ Caestecker, *Histoire de l'immigration en Belgique*, lk 15.

²⁹ Morelli, *L'Appel à la main d'oeuvre italienne*.

³⁰ Caestecker, *Alien Policy in Belgium*, lk 28.

³¹ Samas, lk 27.

riikidest pärit lihttöölised, kes oma riigis tööd ei leidnud. Hakkas kujunema tüüpilise võõramaalase profiil: vaene, rohmakas lihttöeline, kes sobib vaid halva mainega mustadele töödele ning kelle integreerumine ühiskonda pole eriti vajalik, veelgi enam, teda saab ja peab kontrollima. See muutis ka inimeste ja riigi suhtumist võõramaalastesse. Loomulikult oli ka varem Belgiasse tulnud ebasoovitavaid isikuid, keda kontrolliti ja vajaduse korral välja saadeti, 20. Sajandist alates oli aga kontroll suurem.

Kuna immigrantide otsingul vaadati üha kaugemate maade poole, olid külalistöölised üha erineva kultuurilise taustaga. Ajapikku muutus Belgia seetõttu veelgi multikultuursemaks. Selline tööturgu järgiv ja töölisi suunav immigratsiooni reguleerimine ilmestas Belgia immigratsioonipoliitikat 1970. aastateni. Selle juured ulatuvad sajandi algusesse. Külalistööliste süsteem oli pikka aega väga mugav, kuna riik sai seda väga kergesti reguleerida. See oli paindlik ja kiiresti muudetav.³² Väga kerge oli kontrollida immigrante, kes tulid Belgiasse ilma perekondadeta, kellel polnud sihtriigis erilisi õigusi ega vabadusi ning kes ei osanud riigikeelt.³³ Selline tööjõud oli suurepärase mustadeks ja rasketeks töödeks, mida põliselanikud teha ei soovinud.³⁴ Organiseeritud migratsiooni teke on seotud vajadusega kvalifitseerimata tööjõu järele, tol perioodil oli Belgias (nagu ka teistes Lääne-Euroopa riikides) tähtis tööjõu kvantiteet, mitte kvaliteet.

³² Böhning, W. R: The Immigration Policies of Western European Countries. – International Migration Review. “Policy and Research on Migration: Canadian and World Perspectives”, vol 8, 1974, no 2, lk 155-163.

³³ Sealsamas.

³⁴ Sealsamas.

2. Majandusliku migratsiooni esimene laine: itaallased

2.1 Otsus kasutada külalistöölisi

Pärast Teist maailmasõda saigi alguse suurem ja reglementeeritum immigratsioonilaine (*l'immigration organisée, institutionnalisée*) kui kunagi varem.³⁵ See massiline, riigi poolt rangelt kontrollitud majanduslik immigratsioon tõi endaga kaasa võõramaist päritolu elanike arvu mitmekordistumise. Oma tõsistes majanduslikes raskustes tööstuse elavdamiseks seadis Belgia sisse uue immigratsioonipoliitika, mida hakati nimetama *contingentensysteemiks*.³⁶ Selle eesmärk oli vähendada külalistööliste sissetoomisega töajõupuudust teatud sektorites. Taoline immigratsioonipoliitika polnud Belgia omalooming, samal perioodil hakkasid sarnaseid võtteid kasutama ka teised Lääne-Euroopa riigid, näiteks Prantsusmaa ja Suurbritannia. Töölisi otsiti Belgias eelkõige kaevandustesse, kuna Belgia enda elanikud lihtsalt keeldusid kaevandustes töötamast, riigi majanduse taastamine sõltus aga täielikult kivisöest. Kivisöepuudus sundis vähendada elektri kasutamist ning sulgema tehaseid. Elekter lülitati välja teispäevast reedeni, klaasivabrikud ja pudelitehased suleti ning tekstiilivabrikud töötasid ainult poole võimsusega.³⁷ See oli katastroofiline olukord just sõjast väljunud riigis.³⁸ On tähtis, et kohe pärast Teist maailmasõda ei olnud Belgias üleüldist töajõupuudust, probleem puudutas peamiselt vaid kaevandusi, väiksemalt määral ka terase- ja metallitööstust, seega otsiti töölisi taaskord lihttöödele.

Võõrtööjõu kasutamine oli siiski viimane abinõu. Arusaadavatel põhjustel ei lasknud keegi hea meelega nii suurt hulka võõramaalasi oma riiki. Kõigepealt üritati Belgia enda töölisi ähvarduste ja meelitustega tagasi kaevandustesse saada. Riik määras tööst viilijatele karistused, mis ulatusid rahatrahvist vangistuseni, samas lubati kaevuritele, kes soostusid seda tööd tegema, lisapuhkust ja suuremat palka.³⁹ Lisaks võeti ette suuri kampaaniaid kaevandustöö staatuse tõstmiseks, näiteks koostati erinevaid raamatuid, filme, plakateid jne.⁴⁰ Kiiresti selgus aga, et belglasi ei ole võimalik enam sellele tööle tagasi meelitada. Kivisütt oli vaja palju rohkem, kui olemasolevad inimesed oleks suutnud kaevandada. Nii tekkis idee kutsuda appi võõrtööjõudu. Alguses määrati kaevandustesse tööle Belgiasse toodud sõjavangid. Ameerika võimud saatsid Belgiasse 30 000 sõjavangi,

³⁵ Stengers, Les Mouvements migratoires en Belgique.

³⁶ Castles, Stephen: Guest Workers in Western Europe: an Obituary. – International Migration Review. “Temporary Worker Programs: Mechanisms, Conditions, Consequences”, vol 20, 1984, nr 4, lk 761-778.

³⁷ Vercleyen, Jean: The Battle of Coal. – Annals of the American Academy of Political and Social Science. Belgium in Transition, vol. 247, 1946, lk 37-42.

³⁸ Sealsamas.

³⁹ Morelli, L'Appel à la main d'oeuvre italienne.

⁴⁰ Sealsamas.

Suurbritanniast tuli neid samuti juurde.⁴¹ Kokku töötas Belgia kaevandustes u 39 000 vangi.⁴² See oli aga ainult ajutine lahendus. Riigil ei jäänud suurt muud üle, kui sõlmida tööliste saamiseks lepingud teiste riikidega. Üks esimesi riike, kellega Belgia külalistööliste kokkulepe sõlmis, oli Itaalia. 1946. aastal sõlmiti kokkulepped Belgia ja Itaalia vahel, mille kohaselt pidi Itaalia saatma Belgiasse töölisi ning saama vastu kivisütt.⁴³ Itaaliale oli see võimalus väga kasulik, kuna riigi majanduslik olukord oli katastroofiline. Leping Belgiaga andis Itaaliale võimaluse vabaneda üleliigsest tööjõust, mis riigis ainult probleeme tekitas, ning saada kivisütt oma majanduse taastamiseks.⁴⁴ Võib öelda, et Itaalia müüs oma kodanikud Belgiale maha, ilmselt arvasid paljud külalistöölistes sama.

2.2 Tööliste valik

Kõigepealt oli sobivate tööliste valik Itaalia võimuesindajate ülesanne. Õigepea aga selgus, et Itaaliast tuli liiga palju vigadega kaevureid, kes mingil põhjusel sellele tööle ei sobinud. Belgia tööandjad olid kaevandustöö kandidaatide suhtes äärmiselt valivad, kuna seda ametit said pidada vaid perfektses füüsilises vormis olevad inimesed, itaallased aga ei tundunud sellele nii suurt tähelepanu pöörvad. See tõestab, et Belgia tööjõuvajadus oli nii suur, et võimud olid sunnitud mõned tööga seotud üksikasjad (näiteks töö raske iseloom) maha salgama. Nagu selgub, ei olnud itaallased täiesti kursis sellega, mis töö neid tegelikult ees ootas. Kuigi algselt oli kahe riigi vahel kokku lepitud, et inimesi teavitatakse ausalt töötingimustest, vaadati sellest kokkuleppest sageli mööda.⁴⁵ Reklaamide peal, mis inimesi kaevandustesse tööle kutsusid, olid kirjas küll hüved, mida Belgia kaevuritele pakkus, kuid mitte sõnagi tõsiasjast, et töö pidi toimuma sügaval kaevandustes ja oli väga ohtlik.⁴⁶ Leidmaks rohkem sobivaid kandidaate, otsustati rajada Milaanosse tööbüroo, mis jäi avatuks kuni 1960. aastateni.⁴⁷ Tööliste valikul uuriti nende tervislikku seisundit ja samas ka varasemat elu, et vältida probleemsete inimeste saabumist Belgiasse.⁴⁸ Nende uute töötajate saabumine Belgiasse oli väga reglementeeritud ning kord karm. Sobivad kandidaadid sõidutati sõjaväerongides Namuri, kust neid kaevandustesse edasi viidi. Rongi oli keelatud siseneda tavareisijatel ning terve tee vältel valvasid seda tsiviilriietuses Belgia Kaitsepolitsei (*La Sureté de l'État*) töötajad.⁴⁹ Mõned salateenistuse agendid sulandusid rongis töölepürgijate sekka, et saada

⁴¹ Vercleyen, The Battle of Coal.

⁴² Sealsamas.

⁴³ Stengers, Les Mouvements migratoires en Belgique.

⁴⁴ Morelli, L'Appel à la main d'oeuvre italienne.

⁴⁵ Sealsamas.

⁴⁶ Sealsamas.

⁴⁷ Sealsamas.

⁴⁸ Sealsamas.

⁴⁹ Sealsamas.

infot võimalike pahandusetehtajate kohta ning tutvuda nende uute tööliste taustaga.⁵⁰ Selline karm kord tõestab, et Belgia valitsus soovis tööliste üle maksimaalset kontrolli. Belgia soovis riiki häid töömehi, mitte aga probleemitehtajaid. See on väga loomulik, sest Belgia oli just sõjast väljunud ning soovis keskenduda oma riigi taastamisele. Poliitiline olukord Itaalias oli aga väga ebastabiilne ning itaallaste maine belglaste seas ilmselt pigem negatiivne.

Kui kaevurid kohale jõudsid, said nad ruttu aru kaevanduselu reaalsusest. See oli nii hirmutav, et paljud keeldusid teist korda maa alla laskumast.⁵¹ Nende lahkumisse ei suhtunud eriti mõistvalt. Pigem koheldi neid kui vange ning nende lahkumisest teatati politseile.⁵² Nad saadeti kaevandusest otse tagasi Brüsselisse, kus neid hoiti luku taga niikaua, kuni väljus järgmine rong tagasi Itaaliasse.⁵³ Neil aastatel oli immigrantide rotatsioon suhteliselt suur ning väga paljud võõrtöölised pöördusid tagasi kodumaale juba enne lepingu lõppemist.⁵⁴ Belgiasse jääda nad ei tohtinud. Töölised tulid kas kivisütt kaevandama või pidid koju tagasi pöörduma. Belgiasse saabunud itaallastest külalistööliste arvu on raske hinnata, kuna rotatsioon oli suur ja mõned tulid ka individuaalselt.⁵⁵ Siiski võib hinnanguliselt öelda, et neid oli umbes 140 000.⁵⁶ Täna on itaallasi Belgias u. 165 052,⁵⁷ sellele arvule lisanduvad itaalia päritolu Belgia kodakondsusega isikud. See on marokolaste kõrval suurim muulaste kogukond. Esimesed itaallased olid riiki tööle tulnud juba kahe maailmasõja vahel. Enamik selle kogukonna liikmeid on aga nende itaallaste järeltulijad, kes saabusid 10 aasta vältel pärast Teist maailmasõda.⁵⁸

2.3 Võõrtöölise kaasamine ühiskonnaellu: 1940. - 1950. aastad

Väga pikka aega puudusid Belgias otseselt külalistöölisi puudutavad seadused. Riigi juriidilises leksikonis sellist mõistet ei eksisteerinudki. Immigratsiooni reguleeris 1952. aastal vastu võetud seadus, mis aga ei kaitsenud välismaalaste õigusi, vaid oli pigem karistusseadus.⁵⁹ See määras kindlaks välismaalaste karistamise korra, kuid ei täpsustanud nende võimalusi end kaitsta. Kõige esimesena määratleti immigrantide õigused ja kohustused immigratsiooni- ja emigratsioonimaa vahelistes kokkulepetes. Riigil, kust migrantid pärinesid, oli õigus oma kodanike kohtlemisel sõna sekka öelda. Kõigile töölistele pidid aga kehtima põliselanikega samad õigused sotsiaalsete hüvede

⁵⁰ Morelli, L'Appel à la main d'oeuvre italienne.

⁵¹ Sealsamas.

⁵² Sealsamas.

⁵³ Sealsamas.

⁵⁴ Stengers, Les Mouvements migratoires en Belgique.

⁵⁵ Morelli, L'Appel à la main d'oeuvre italienne.

⁵⁶ Boussetta, Hassan et al.: Multicultural Policies and Modes of Citizenship: the Cases of Antwerp, Liège and Bruxelles, lk 6. – <http://www.unesco.org/most/p97belg.pdf>, viimati külastatud 06.05.2014.

⁵⁷ http://www.belgium.be/en/about_belgium/country/Population/.

⁵⁸ Morelli, L'Appel à la main d'oeuvre italienne.

⁵⁹ Carlier, Jean-Yves: L'Évolution des droits des étrangers. – Penser autrement, lk 126.

ja palkade osas. Belgia sotsiaalpoliitika ei teinud vahet rahvusel.⁶⁰ Siiski olid külalistöölisi puudutavad riikidevahelised lepingud kõige kõrgemad dokumendid ning põhinesid vastastikuste hüvede osutamisel, Belgia soovis samu õigusi ka enda riigi töölistele välismaal.⁶¹ Rahvuspõhised erinevused olid näiteks haigusraha või peretoetuste maksmise korras.⁶² Kindlasti ei andnud need riikidevahelised lepingud mitte ühtegi poliitilist õigust. Külalistöölised tulid Belgiasse töötama, mitte poliitikaga tegelema.⁶³ Selline suhtumine oli riigis pikka aega valdav ja tegelikult täiesti mõistetav. Igasugune poliitiline tegevus jäi kuni 1970. aastateni võõramaalastele keelatuks, karistus selle eest oli väljasaatmine.⁶⁴ Puudus ametlik integratsioonipoliitika, riigipoolne initsiatiiv immigrantidega tegeleda oli pikka aega tagasihoidlik. Riigi ainus panus oli välismaise töajõu komisjoni (*Commission tripartite de la main d'oeuvre étrangère*) loomine, mis pidi jälgima immigratsioonist tulenevaid probleeme ning otsustama uute töölubade andmise üle.⁶⁵ See organ koosnes ametiühingute, valitsuse ja kaevanduste esindajatest.⁶⁶ Ilmselt olid selle lahendused suunatud eelkõige tööviljakuse tõstmisele, mis läheb kokku valitsuse tolleaegse suhtumisega külalistöölisesse. Põhjus, miks integratsioonile nii vähe tähelepanu pöörati, seisnes selles, et mitte keegi ei planeerinud, et need töölised paikseks jääksid. Et keegi ei osanud ennustada massimmigratsiooni tõelist mõju ühiskonnale, ei nähtud mingit vajadust muuta kehtivaid seaduseid. Külalistöölise kasutamise tagajärjed selgusid alles aastakümned hiljem, kui immigratsiooniga seotud probleemidest enam mööda vaadata ei saanud. Ilmselt oleks mõningaid valuküsimusi saanud ennetada, kui riik oleks algusest peale immigratsiooni juhtimise ja suunamise enda kätte koondanud. Selle asemel lasi Belgia initsiatiivi võtta erinevatel organisatsioonidel, kes hakkasid kohe itaallaste üle mõjuvõimu saamise nimel võitlema. Aastatel 1946-1960 tegelesidki sisserännanute peamiselt ametiühingud ja immigrantide loodud ühendused koostöös lähteriigi poliitiliste liikumiste ja kristlike organisatsioonidega.⁶⁷ See oli esimene etapp külalistöölise integratsioonis ning toimus organisatsioonilisel tasandil. Ametiühingud ei soosinud kunagi külalistöölise tulemist Belgiasse, kuid ka nemad said aru selle sammu paratamatusest. Tasapisi hakkasid nad itaallasi oma ridadesse võtma. Nad olid veendunud, et vaid nii saab vältida ebaõiget konkurentsi ja hoida tööturg stabiilsena.⁶⁸ Nad ei teinud seda niivõrd siirast soovist külalistöölisi aidata, vaid pigem hirmust, et

⁶⁰ Réa, Les Politiques d'immigration, lk 188.

⁶¹ Sealsamas.

⁶² Sealsamas.

⁶³ Hily, Martiniello, Les Élus d'origine étrangère à Bruxelles.

⁶⁴ Morelli, Belgique, terre d'accueil?

⁶⁵ Boussetta et al.: Multicultural Policies and Modes of Citizenship, lk 6.

⁶⁶ Sealsamas.

⁶⁷ Bonaventure, Représentations de l'immigration en Belgique.

⁶⁸ Alaluf, Mateo: Les Immigrés dans la société wallonne, les registres de l'intégration. – http://www.wallonie-en-ligne.net/1996_Societe-wallonne-depuis-Liberation/1996_WIA_Alaluf_Mateo.html, viimati külastatud 02.05.2014.

kui nemad itaallasi ei organiseeri, satuvad nad mingi teise organisatsiooni mõju alla.⁶⁹ Ametiühingute hirm oli õigustatud, näiteks üritasid Itaalia Kommunistliku Partei saadikud töölistesse pidevalt mässumeelsust sisendada.⁷⁰ Soov ennetada probleeme ja töölisi maha rahustada oli üks põhjus, miks ametiühingud immigrandid oma tiiva alla võtsid. Probleem seisnes aga selles, et paljud organisatsioonid ei teadnud, kuidas probleemile läheneda. Näiteks puudus F.G.T.B-l (*Fédération Générale du Travail de Belgique, Algemeen Belgisch Vakverbond – Belgia Tööföderatsioon*) kindel nägemus sellest, kuidas immigrantidega käituda, ning seetõttu ei olnud sel organil külalistööliste seas suurt mõju.⁷¹

Üks esimesi organisatsioone, mis hakkas Itaaliast pärit immigrantidele tuge pakkuma, oli C.S.C (*Confédération des Syndicats Chrétiens, Algemeen Christelijk Vakverbond – Kristlike Ametiühingute Konföderatsioon*). See oli üks Belgia suurematest ametiühingutest ning üks olulisemaid külalistöölistega tegelejaid. Tol ajal tegid nad aktiivselt koostööd ACLI-ga (*Associazione Cristiana Lavoratori Italiani – Itaalia Tööliste Kristlik Assotsiatsioon*). C.S.C tegi väga vähe tööliste integreerimiseks ühiskonda, sest nad ei pidanud seda oluliseks. Pigem suurendas see organisatsioon oma tegevusega itaallaste eraldumist põliselanikest. Põhiline moto oli, et itaallased ei tohiks sekkuda Belgia asjadesse, kuna see ei puutu neisse.⁷² C.S.C töötajad üritasid suurendada itaallaste moraali ja panna nad paremini tööd tegema. Selle eesmärgiga hakkas C.S.C välja andma kaevuritele mõeldud antivasakpoolset ajalehte Sole, kus avaldati tekste, mille eesmärk oli vältida külalistööliste korravastast tegevust.⁷³ Ajalehe abil üritas C.S.C tööliste streigi- ja protestivaimu maha võtta. Näiteks manitseti 1960. aastal toimunud üldstreigi ajal itaallasi koju jääma põhjendusega, et neil pole sobilik Belgia asjadesse sekkuda.⁷⁴ Organisatsiooni tegevus oli vaieldamatult antimarksistlik.⁷⁵ Nagu eelnevalt mainitud, üritasid kommunistid töölisi protesteerima ärgitada. See oli aga väga ebasoovitav, sest kõikide osapoolte jaoks oli mugavam, kui töölistes tegelesid oma tööga, mitte poliitikaga. Sole avaldamist ja kristlike organisatsioonide tööd finantseeris muuhulgas ka Belgia riik.⁷⁶ See näitab, et riik oli äärmiselt huvitatud õige (kommunismivastase ja rahuarmastava) meeleolu sisendamisest külalistöölistesse. Selline suhtumine oli Belgia immigratsioonipoliitikas pikka aega valdav.

⁶⁹ Morelli, L'Appel à la main d'oeuvre italienne.

⁷⁰ Sealsamas.

⁷¹ Sealsamas.

⁷² Sealsamas.

⁷³ Sealsamas.

⁷⁴ Sealsamas.

⁷⁵ Sealsamas.

⁷⁶ Sealsamas.

Samas korraldas C.S.C kampaaniaid tööliste elamis-ja hügieeningimuste parandamiseks. Organisatsioon rajas peamiste kivisöökaevanduste juurde sekretariaadid sotsiaaltöötajatega, kelle eesmärk oli töölisi sisseelamisel aidata.⁷⁷ Kui itaallased Belgiasse saabusid, ei olnud riigil neid tegelikult kuhugi elama panna. Kaevurite elamistingimused erinesid väga suuresti sellest, mida oleme praegusel ajal harjunud pidama inimvääreteks. Üks põhjus oli kindlasti sõjast tingitud majandusraskused ja tõsiasi, et riik polnud tegelikult sellise suure hulga võõramaalaste saabumiseks valmis. Belgias valitses tol ajal üldine elamispindade kriis.⁷⁸ Teine põhjus on ilmselt taaskord see, et keegi ei plaaninud, et võõrtöölised Belgiasse igaveseks jääksid, mistõttu ei nähtud vaeva spetsiaalsete elamute ehitamisega. Selleks ei olnud riigil võimalustki. Töölised otsustati alguses panna elama endistesse vangilaagritesse.⁷⁹ Loomulikult ei olnud kellelgi aega ega võimalusi neid renoveerida ning seetõttu jäid need kohati täpselt samasuguseks kui siis, kui nende eesmärk oli vangide kinnihoidmine. Paljudes kohtades ei vaevutud nende ümbert isegi okastraati eemaldama, majades olid suured probleemid kütte ja puhta veega.⁸⁰ Puudus igasugune privaatsus ja minimaalne mugavus. Külalistöölised olid küll vabad, aga neid koheldi kohati kui vange. Ehkki külalistöölise vangilaagritesse paigutamine ei olnud ette planeeritud, võib siingi tajuda riigi negatiivset suhtumist töölistesse. Ilmselt võtsid selle suhtumise üle ka kohalikud elanikud ning see suurendas tööliste sotsiaalset tõrjutust ja vähendas integratsioonivõimalust. Töölistel polnud ka kellelegi kaevata, sest tol ajal puudusid regulatsioonid, mis oleks määratlenud immigrantide elamistingimused. Esimene selline muudatus tehti 1947. aastal, kui Itaalia ja Belgia vahel sõlmitud lepingutele lisati juurde klausel võõrtöölise elamistingimuste kohta ning seati sisse minimaalsed majutustingimused. Siiski jäid elamistingimused endiselt pikaks ajaks väga ebamugavaks. Võeti küll vastu mitmeid otsuseid nende parandamiseks ja kaevuritele elamiskohtade leidmiseks, kuid majanduslik olukord seadis omad piirangud. Mõned töölistest elasid veel 1950. aastate lõpus ebainimlikes oludes, näiteks majades, kus puudusid elekter või vesi.⁸¹

1947. aastal hakkas Belgias tegutsema ka Itaalia organisatsioon ONARMO (*Opera Nazionale di Assistenza Religiosa e Morale degli Operai – Riiklik Tööliste Moraali ja Religioosse Abi Organisatsioon*).⁸² See ühendus tegi endale eesmärgiks anda töölistele moraalset tuge.⁸³ Kahjuks ei pakkunud ONARMO mitte ühtegi praktilist lahendust. ONARMO töötajate arvates oli Itaalia

⁷⁷ Morelli, L'Appel à la main d'oeuvre italienne.

⁷⁸ Sealsamas.

⁷⁹ Sealsamas.

⁸⁰ Sealsamas.

⁸¹ Sealsamas.

⁸² Sealsamas.

⁸³ Sealsamas.

töölise põhiprobleem vähene usk.⁸⁴ Nad ei juurelnud tööliste emigreerumise põhjuste üle ega mõelnud immigratsiooni sotsiaalsetele ja poliitilistele tagajärgedele,⁸⁵ need probleemid olid aga kõige tõsisemad ja kõige kaugemaleulatuvate tagajärgedega. Mõningate sisseelamisprobleemide ja materiaalsete küsimuste lahendamise tegeles ka FEDECHAR (*Fédération Charbonnière de Belgique* – Belgia Söeföderatsioon),⁸⁶ kuna neile oli kasulik, et töölised suuremate sekeldusteta tööle asuksid.

Selliste organisatsioonide ja ametiühingute töö immigrantide elamistingimuste ja majandusliku olukorra parandamisel oli küll tänuväärne ja kindlasti abistasid nad suurt hulka inimesi. Samas aitasid nad kahjuks kaasa külalistööliste eraldumisele ühiskonnast, tihti tegid nad seda lausa taotluslikult. Need ühendused ei aidanud töölistel luua sidemeid riigi põliselanikega. Immigrandid, kellest suurem osa elas kivisöökaevanduste lähedal, olid niigi tavaelanikest eraldatud ning majanduslikult ja sotsiaalselt halvemas olukorras. Probleemide korral ei otsinud nende organisatsioonide töötajaid sügavamaid põhjuseid, nende parim lahendus kõigile probleemidele tundus olevat usu tugevdamine ja manitsused hästi töötada.⁸⁷ Mingi piirini võis usk ju tööliste moraali tõsta ja neid paremini tööd tegema panna, kuid maiste probleemide lahendamisel jäi see jõuetuks.

Ehkki Kagné Bonaventure on väitnud, et riik ei sidunud end nende organisatsioonide tööga,⁸⁸ sekkus riik tegelikult üpris palju immigrantide elu korraldamisse. Võimud tegid seda lihtsalt varjatult ja üpris organisatsioonide taustalt. Lisaks sellele, et riik finantseeris erinevate organisatsioonide tegevust külalistööliste sisseelamisel, toetas riik ka näiteks antikommunistliku ajalehe avaldamist, mille otsene eesmärk oli tööliste protestivaimu vähendamine. See näitab, et 1940. ja 1950. aastatel keskendusid võimud pigem sobimatute inimeste eemalehoidmisele ja õigete meeleolude säilitamisele immigrantide seas. Seda väidet toetavad meetmed, mis riik nende kontrollimiseks kasutas, näiteks tööliste tausta kontrollimine ja sekkumine tööliste valikusse. Need abinõud olid mõeldud Belgiat kaitsma. Immigrantide õiguste kaitsmist ei peetud tol perioodil vajalikuks. Kahjuks ei teinud need meetmed midagi nende sotsiaalsete probleemide ennetamiseks, mida immigratsioon endaga kaasa toob. Kuna riigil puudus ametlik integratsioonipoliitika, sattusid immigrandid erinevate organisatsioonide mõjuvälja. Kommunistid ei suutnud küll lõpuks midagi suurt korda saata, kuid teatud hetkel olid nad immigrantide seas populaarsed. Paljud töölised osalesid näiteks

⁸⁴ Morelli, L'Appel à la main d'oeuvre italienne.

⁸⁵ Sealsamas.

⁸⁶ Sealsamas.

⁸⁷ Sealsamas.

⁸⁸ Bonaventure, Représentations de l'immigration en Belgique.

kommunistide korraldatud streikides.⁸⁹ Selline hoolimatu suhtumine oli Belgia immigratsioonipoliitikas aastakümneid prevaleeriv ja on ilmselt üks põhjus, miks immigratsiooniga seotud probleemid seitsmekümnendatel aastatel ühiskonnas esile kerkisid. Belgia lõi ise oma riiki ebasoodsas olukorras vähemuse. Inimene, kes lahkub kodumaalt, on niigi halvas seisus võrreldes põliselanikega, Belgia võimud ei teinud midagi, et seda parandada. Vastupidi, riik aitas pidevalt kaasa immigrantide eraldumisele ühiskonnast. Kellelgi polnud soovi külalistöölisi riigi ellu kaasata. Selline suhtumine valitses aastakümneid, isegi siis, kui oli juba selge, et immigrandid ei pöördu koju tagasi. 1940 ja 1950. aastatel ei põhjustanud immigratsioon veel suuri sotsiaalseid konflikte, kuna immigrante oli võrreldes põliselanikega vähe, nad elasid eraldatult kaevanduslinnades ning neil endalgi polnud ilmselt aimugi oma tuleviku seotusest Belgiaga. Pinnas konfliktideks oli aga olemas. Belgia oleks pidanud algusest peale immigrantidega tegelema. Riigil oleks hädasti vaja olnud selget integratsioonipoliitikat, plaani, kuidas külalistöölistega käituda, ning visiooni, kui kauaks nad riiki jäävad.

Samas on riigi tegevusetus mõningal määral mõistetav. Külalistöölised olid mõeldud ajutise lisana tööturule ning kõik riigipoolsed tegemata jätmised toetavad seda fakti. Immigrandid ei pidanudki kunagi integreeruma ega assimileeruma. Varem oli olukord riigis ja maailmas reguleerinud immigrantide viibimist Belgias ning riigi sekkumist polnud vaja olnud. Belgia võimud ei osanud oodata seda pööret, mis immigratsioon lõpuks võttis. Lisaks oli Belgia just sõjast väljunud ning ühiskonnas ja majanduses oli palju valuküsimusi, mida lahendada. Immigratsioon ei olnud selle nimekirja eesotsas. Külalistööliste kasutamine oli lihtsalt vahend, kuidas oma majandus taas üles ehitada. Samas ei kavatsenud ka suurem osa töölistest riiki kauemaks jääda. Ilmselt oli tööliste eesmärk töötada mõned aastad, panna raha kõrvale ja siis koju tagasi pöörduda. Tööliste rotatsioon oli eriti esimestel aastatel väga suur. Itaallaste puhul pöördus koju tagasi 200-300 meest ühest saadetisest ehk kümnendik nädalas.⁹⁰ Belgia kaevandustes töötamine ei olnud auhind, sinna tulid tööle inimesed, kes paremat varianti leida ei suutnud või kes soovisid kiiresti raha saada. Enamus töölistest olid üksikud noored mehed, keda ei sidunud Belgiaga miski.⁹¹ Samas ei sidunud neid ka oma kodukohaga suurt midagi ja seetõttu otsustasid paljud aja möödudes hoopis paigale jääda ja kodu luua. Keegi ei otsustanud, et need võõrtöölised Belgiasse jäävad, see lihtsalt kujunes aja jooksul niimoodi välja.

Sellest ajajärgust on vaja eelkõige meelde jätta valitsuse suhtumine immigratsiooni ja integratsiooni, mis saab oluliseks järgnevatel aastakümnetel. Võõrtöölisesse suhtuti tol perioodil kui

⁸⁹ Morelli, L'Appel à la main d'oeuvre italienne.

⁹⁰ Sealsamas.

⁹¹ Ouali, Nouria: Politiques éducatives et immigration: pourquoi avons-nous tant tardé? – Penser autrement, lk 256.

potentsiaalsetesse kurjategijatesse, keda on vaja kontrollida ja maha rahustada. Välismaalastega tegeles *La Police des étrangers* (välismaalaste politsei), mille ülesanne oli jälgida välismaalaste käitumist ja reageerida igale pahateole. Selle organi nimes oli juba eeldus, et välismaalased on oht riigile. Samas ei ole see üllatav, kuna võõrastesse suhtutakse alati ettevaatlikult, lähiminevikus toimunud kaks suurt sõda olid seda pelglikkust ainult suurendanud.

2.4 Itaalia immigratsiooni lõpp

1940. aastate lõpus vähenes majanduslikel põhjustel ja ametiühingute survele paariks aastaks võõrtöölise sissetoomine. 1951. aastast jätkus see aga uue hooga. 1950. aastatel tuli Belgiasse umbes 70 000 itaalia päritolu töölise.⁹² 1950. aastate lõpus toimus muutus ning vaikselt hakati võõrtöölisi suunama ka muudele ametialadele. See oli esimene järeleandmine suhteliselt karmis korras ja rajas teed 1960. aastate liberaalsele majanduspoliitikale, mis mitmekordistas immigrantide arvu riigis. Põhjus seisnes selles, et kivisöe kaevandamise kulud tõusid ning kivisöe varud hakkasid vähenema. Samas jõudis töøjõupuudus teistele ametialadele. Seetõttu võeti alates 1955. aastast immigrante ka muudesse ametitesse, näiteks ehitusse ja tekstiilitööstusesse.

Organiseeritud immigratsioon Itaaliast lõppes 1956. aastal, kuna siis toimus kaks väikese vahega õnnetust Belgia kaevandustes. Esimene neist toimus Quaregnonis veebruaris ja teine sama aasta augustis Marcinelle'is. Viimases kaotas elu 262 kaevurit, kellest suurem osa olid itaalia päritolu. Seetõttu nõudis Itaalia valitsus, et Belgia tagaks kaevuritele paremad töötingimused.⁹³ Belgia riigijuhid aga pidasid seda nõuet liiga kulukaks ning hakkasid tööliste otsimisel vaatama teiste riikide poole.⁹⁴ See otsus läheb suurepäraselt kokku riigi suhtumisega, mis soovis võimalikult palju töøjõudu võimalikult väikse raha eest. Kirjutati alla lepingutele Hispaaniaga (1956), Kreekaga (1957), Maroko ja Türgiga (1964), Tuneesiaga (1969) ja Jugoslaaviaga (1970).⁹⁵ Kõige rohkem võõrtöölisi tuli Marokost ja Türgist.

⁹² Boussetta et al., *Multicultural Policies and Modes of Citizenship*, lk 6.

⁹³ Sealsamas.

⁹⁴ Sealsamas.

⁹⁵ Sealsamas.

3. Liberaalsema immigratsioonipoliitika ilmumine

3.1 Muutused ühiskonnas ja majanduses

1960. aastatel paranes riigi majanduslik olukord veelgi ning vajadus võõrtöajõu järele suurenes hüppeliselt. Tänu ekspansiivsele majanduskasvule, mis seda perioodi iseloomustas, arenesid firmad väga kiiresti, kapitali sissevool oli suur ning uut tööjõudu pidevalt vaja. See tõi kaasa muudatused immigratsioonipoliitikas. Nimelt ei nõutud nendel aastatel inimestelt elamisloa saamiseks kehtivat töölepingut.⁹⁶ Paljud immigrandid saabusid Belgiasse “turistidena” (turistiviisaga), leidsid töö ning alles siis andsid enda riigis viibimisest teada.⁹⁷ See oli niisiis liberaalse migratsioonipoliitika periood, mis tõi endaga kaasa kontrollimatu immigratsiooni, mille põhjus oli tootmise hindamine riigi tähtsaimaks eesmärgiks. Majanduslikumalt kehvemal ajal oleks selline immigratsioon võimudele ilmselt muret tekitanud, et aga kuuekümnendad aastad olid Lääne-Euroopa riikides õitsenguaeg ja töölisi oli niikuinii vaja, pigistas riik nende mitteametlike immigrantide kohapealt silma kinni. Selline immigratsioon oli ka lihtsam ja kiirem. Kui 1960. aastal oli Belgias 453 000 välismaalast, siis 1970. aastal oli see arv juba 693 000.⁹⁸

1960. aastaid iseloomustab immigrantide ametialade laienemine. Sel perioodil hakkas üha enam immigrante töötama mujal kui kaevandustes, näiteks palgati neid keemiatööstusesse ja metallurgiasse, samuti kolmandasse sektorisse, mille osatähtsus riigi majanduses üha tõusma hakkas.⁹⁹ Kuuekümnendatel aastatel oli väga paljudes ametites töökäsi puudu ning see andis immigrantidele võimaluse leida endale meelepärasem töö ning riigis ümber paikneda. Kui üks töö ei sobinud, võisid nad nüüd uue valida. Varem oli selline liikumine raskem, selle jaoks pidid võõramaalased vastavast ministeeriumist loa saama. See oli immigratsiooni mingil määral reguleerinud. Nüüd oli vaja immigrante heaoluriigi ülesehitamiseks ning selle eesmärgi nimel vaadati paljust mööda.

Belgiasse ilmusid tol perioodil uued immigratsioonikeskused: pealinn Brüssel ning Flandrias asuvad Gent ja Antwerpen. Immigratsioonikese liikus niisiis Flandriasse. Külalistöölised lahkusid kaevanduste lähedal asuvatest linnakestest ja kogunesid suurematesse keskustesse, kus neil olid paremad võimalused tööd leida. Lisaks oli linnades võimalikke ametialasid palju rohkem. Tol perioodil sai alguse immigrantide kogunemine eeslinnadesse, mis õigepea ühiskonnas probleeme hakkas tekitama. 1960. aastate valikute suurenemine ja majanduskasv aitasid kaasa tööliste

⁹⁶ Martiniello, Réa, Une Brève histoire de l’immigration en Belgique, lk 17.

⁹⁷ Morelli, Les Émigrants belges d’hier.

⁹⁸ Bousetta et al., Multicultural Policies and Modes of Citizenship, lk 14.

⁹⁹ Bonaventure, Représentations de l’immigration en Belgique.

kinnistamisele Belgiasse, nad hakkasid tegema stabiilsemaid ja kergemaid töid ning mõnedel neist avanes võimalus karjääriredelil kõrgemale tõusta. Selline muutus suurendas nende tõenäosust Belgiasse jääda.

3.2 Perekondliku taasühinemise algus

Veel üks põhjus, miks immigratsioonipoliitika 1960. aastatel liberaalsemaks muutus, olid riigi süvenevad demograafilised probleemid, mis esitasid immigratsioonipoliitikale omad nõudmised ning hakkasid seda mõjutama isegi rohkem kui tööturg. 1960. aastatel olid külalistöölised eriti vajalikud, kuna põliselanike sündimus oli kahanemas ning seetõttu jäi ka töökäsi pidevalt vähemaks. Tööjõupuudust tekitas ka haridustee pikenemine ja meeste minek sõjaväkke.¹⁰⁰ Naisi aga ei nähtud enam ainult sünnitajatena, nad lükkasid lapse saamist edasi, et karjääriredelil ülespoole liikuda.¹⁰¹ Belgia valitsus hakkas teadvustama rahvastiku vananemise probleemi ning nägema tagajärgi, mida see endaga kaasa võib tuua: tööjõupuudus tulevikus, suuremad kulud pensionitele ja sotsiaalsüsteemile ning riigi sissetulekute vähenemine. Lahendusena demograafilistele probleemidele hakkas Belgia valitsus juba 1965. aastast alates rahaliselt toetama perekondlikku taasühinemist. Loomulikult olid ka varem mõned töölised oma perekonnad endaga Belgiasse kaasa võtnud, kuid nüüd hakkas valitsus seda ise lausa soodustama. Näiteks hakati kompenseerima pool Belgiasse tulevate perekonnaliikmete reisikuludest.¹⁰² Et julgustada inimesi perekondadega Belgiasse tulema, andis valitsus välja brošüüri *Vivre et travailler en Belgique* (Ela ja Tööta Belgias), mis tutvustas inimestele Belgia sotsiaalseid hüvesid ja eriti peretoetuseid.¹⁰³ Just sissetulnud olid (ja on) need, kes aitasid Belgia ühiskonna sündimust suurendada.¹⁰⁴ Belgia külalistööliste kasutamise poliitikal olid niisiis kogu aeg samad põhjused, millele puudus lihtne lahendus. Seetõttu ei takistanud keegi külalistööliste sissetoomist, ehkki ametiühingute ning muude organisatsioonide suhtumine sellesse oli enamasti konservatiivne. Lihtsustamaks perekondlikku taasühinemist, loodi 1965. aastal välismaise tööjõu komisjoni asemele immigrantide nõustamise komisjon (*Conseil consultatif de l'immigration*), mille eesmärk oli aidata immigrante ja nende perekondi muutusega kohaneda.¹⁰⁵ Seega toimus 1960. aastatel Belgia immigratsioonipoliitikas pööre. Lisaks sellele, et riik vähendas piiranguid ja pigistas nii mõnegi asja suhtes silma kinni, hakkasid Belgia võimud

¹⁰⁰ Castles, Guest Workers in Western Europe: an Obituary.

¹⁰¹ Dumoulin, Michel, Luc Blanchart: 1946-1996 : cinquante ans d'immigration et de mutations culturelles en Wallonie. – http://www.wallonie-en-ligne.net/1996_Societe-wallonne-depuis-Liberation/1996_WIA_Alaluf_Mateo.html, viimati külastatud 02.05.2014.

¹⁰² Martiniello, Réa, Une Brève histoire de l'immigration en Belgique, lk 25.

¹⁰³ Sealsamas.

¹⁰⁴ Stengers, Les Mouvements migratoires en Belgique.

¹⁰⁵ Sealsamas.

migratsiooni veelgi rohkem julgustama. Mingis mõttes tundub, et riik hakkas endale teadvustama, et külalistööliste riigis viibimine pole ajutine. Belgia võimud pidid aru saama, et tööliste perekondade riiki kutsumine vähendab nende lahkumise võimalust. Seda tõestavad immigrantide nõustamise komisjoni loomine ja selle eesmärgid, milles oli kirjas, et tööliste Belgiasse sisseelamine on tähtis ja seda tuleb soodustada. Seda arvamust toetab ka Mazyar Khoojinian, kes on väitnud, et sellel lühikesel perioodil 1960. aastate keskel soovisid Belgia võimud külalistööliste kinnistumist riiki, et tagada tööjõu stabiilsus.¹⁰⁶ Arvati, et perekondlik taasühinemine võiks töölisi stabiliseerida ja vähendada rotatsiooni, mille kulud olid päris kõrged. Samas hakkas ka külalistöölistele Euroopas meeldima, sest tööd oli rohkem ja palka maksti paremini. Kuna tol perioodil julgustas valitsus perekondlikku taasühinemist, tõid töölised varsti ka oma perekonna Euroopasse. Nii tuli riiki rohkem immigrante kui kunagi varem. Riik aga sellele muutusele veel ei reageerinud.

3.3 Immigratsioon Marokost ja Türgist

Tööliste otsingul hakkas Belgia tol perioodil vaatama Euroopast kaugemale, kuna Itaalia tööjõud oli neile nüüd kättesaamatu. Pealegi oli Itaalia oma majanduse 1960. aastateks järje peale saanud ning ilmselt ei tundunud Belgia kivisöökaevandused neile enam ahvatlevad. Üha rohkem võõrtöölisi pärines Marokost ja Türgist, sest 1964. aastal sõlmiti lepingud Belgia ja Maroko ning Belgia ja Türgi vahel. Need lepingud panid aluse marokolaste ja türklaste kogukonnale, mis nüüdseks on ühed arvukamad võõrkogukonnad Belgias. See oli Belgia esimene kokkupuude islamiga.

Esimesed marokolased olid Belgiasse saabunud juba enne Teist maailmasõda Prantsusmaa kaudu. Neid oli siiski väga vähe, suurem ja organiseeritud marokolaste immigratsioonilaine sai alguse 1964. aastal, kui Belgia sõlmis lisatööjõu saamiseks Marokoga kokkuleppe. Nad tulid Belgiasse tegema töid, mida belglased ega nüüd ka enam itaallased teha ei tahtnud.¹⁰⁷ Maroko võimude jaoks oli leping Belgiaga kasulik, kuna sealsed ametivõimud lootsid vähendada pingeid, mis valitsesid riigi põhjaosas.¹⁰⁸ Kõige rohkem inimesi Marokost pärineski Põhja-Marokost, mis oli vaene ja konfliktne piirkond. Lisaks tuli palju inimesi lõunapool asuvast Soussi orust.¹⁰⁹ Marokolased liikusid Belgia suuremate linnade poole. Kõige suurem marokolaste kogukond Belgias on Brüsselis.¹¹⁰ Tegelikult tuli vaid väike osa marokolastest riiki ametlikult.¹¹¹ Marokost tahtis väga

¹⁰⁶ Khoojinian, Fixer la main-d'œuvre turque en Belgique.

¹⁰⁷ Martiniello, Bousetta, Marocains de Belgique.

¹⁰⁸ Reniers, George: On the History and Selectivity of Turkish and Moroccan Migration to Belgium. – International Migration, vol 37, 1999, nr 4, lk 679-713.

¹⁰⁹ Reniers, On the History and Selectivity.

¹¹⁰ Sealsamas.

¹¹¹ Martiniello, Bousetta, Marocains de Belgique.

palju inimesi Belgiasse tööle saada, mistõttu olid ootenimekirjad olid täis ja järjekorrad pikad.¹¹² Selline olukord tekitas inimesi, kes otsustasid ametliku migratsiooniprotsessi kõrvale jätta ning “turistina” Belgiasse tulla, et siis seal tööd otsida ning elamisluba saada.¹¹³ Niimoodi tekkiski mitteametlik immigratsioon, mida võimaldas töös juba mainitud 1960. aastate leebem migratsioonipoliitika.

Belgia ja Maroko valitsus tegid tööliste valimisel tihedat koostööd. Maroko pool kogus potentsiaalsete tööliste nimed kokku ja saatis need Belgia võimudele, kes siis nende seast oma valiku tegid.¹¹⁴ Ka FEDECHAR-i sõnal oli tööliste valikul suur kaal, sest palju ametlikult valitud töölisi plaaniti saata kaevandustesse nagu varem. Selle organisatsiooni töötajad käisid Marokos tulevasi töötajaid üle vaatamas ning kutsusid sobivad enda juurde tööle.¹¹⁵ Tegelikult oli see Belgia viimane katse reguleerida immigrantide sissevoolu ega õnnestunud eriti hästi, kuna siis tuli suurem osa immigrante Belgiasse juba anonüümselt. Samas ei valmistanud see kellelegi tol perioodil eriti muret. Riik ei kasutanud immigratsiooni takistamiseks mingeid piiravaid meetmeid. Tööandjatele oli spontaanne immigratsioon isegi kasulik, kuna andis võimaluse tööliste transpordikuluid vähendada.¹¹⁶

Ka türklaste massiline migratsioon Belgiasse hakkas 1960. aastate keskpaigas. Ametlik kokkulepe Türgiga allkirjastati 1964. aastal, kuid esimesed türklased saabusid juba enne seda. Üks türklaste emigreerumise põhjus oli tööpuudus Türgi põllumajandussektoris.¹¹⁷ Enamik Türgi immigrante olid pärit Kesk-Anatoolia provintsidest, riigi idaosast pärit inimesi oli vähem, kuna suurem osa tööbüroodest asus riigi lääneosas.¹¹⁸ Türgist pärit immigrandid elasid ja elavad suurtes linnades Brüsselis, Gentis, Antwerpenis ja Limbourgi provintsis Flandrias. Mazyar Khoojinian on põhjalikult kirjeldanud probleeme, mis türklaste saabumine Belgiasse kaasa tõi¹¹⁹ ning mis tulenesid riigi soovimatusest immigrantidega tegeleda ja riigi ebapiisavast ettevalmistusest. Nimelt ei olnud nende saabumine eriti hästi organiseeritud ning nende tavade ega erineva kultuuritaustaga ei arvestatud, mis tõi, eriti esimestel aastatel, kaasa streike ja tööseisakuid ning lõpuks immigrantide liiga suure rotatsiooni.¹²⁰ Kuna riigis valitses endiselt elamispindade probleem, paigutati mõned kaevandustöölised taas vangilaagritesse, mis olid olnud itaallaste esimene elukoht, et aga paljud

¹¹² Reniers, On the History and Selectivity.

¹¹³ Sealsamas.

¹¹⁴ Sealsamas.

¹¹⁵ Sealsamas.

¹¹⁶ Khoojinian, L'Accueil et la stabilisation.

¹¹⁷ Sealsamas.

¹¹⁸ Kesteloot, Christian: La Répartition géographique de l'immigration étrangère: fondements, dynamiques et conséquences sociales. – Penser autrement, lk 75.

¹¹⁹ Khoojinian, Fixer la main-d'œuvre turque en Belgique.

¹²⁰ Sealsamas.

inimesed mõistsid sellise käitumise, suleti need siiski kiiresti.¹²¹ Palju kaeveldi elamistingimuste ning selle üle, et töölisi ei oldud töötingimustest teavitatud.¹²² Suureks probleemiks osutusid ka keeleprobleemid. Immigrantidele ei määratud ametlikku tõlki, selleks kasutati tavaliselt kreeklasi, kelle keeleoskus oli enamasti ebapiisav ja tekitas lisaprobleeme.¹²³ Näiteks ei mõistnud töölised, miks nende palgast osa raha sotsiaalkindlustuseks maha läks.¹²⁴ See tekitas pahameelt, kuna tööliste peamine eesmärk oli Belgias raha koguda, et siis kodumaale naasta.¹²⁵ Kaebused olid üldjoontes samad, mis itaallastelgi, mis näitab, et võimud polnud varasemast õppinud. Nüüd lisandusid veel kultuuriliste erinevustega seotud probleemid. Belgia ei olnud endiselt sellise suure hulga inimeste toomiseks valmis. Nagu kaebus sotsiaalkindlustuse üle tõestab, ei plaaninud ka külalistöölised ise Belgiasse jääda, nende äraolek pidi olema ajutine. Tol perioodil ei teadnud endiselt veel keegi, millist mõju külalistöölised riigis avaldama hakkavad.

3.4 Sotsiaalse aktiivsuse kasv

Samas kasvas 1960. aastatel immigrantide sotsiaalne aktiivsus. Immigrandid hakkasid end erinevate organisatsioonide ja ametiühingute toel nähtavamaks tegema.¹²⁶ Nad hakkasid teadvustama oma õigusi ning nõudma nende täpsustamist. Selleks ajaks olid esimesed immigrandid riigis juba pikka aega olnud ja mõistnud, et jäävad ilmselt edaspidisekski. Seda muutust toetasid perioodi üldised ühiskondlikud mallid, mis nõudsid vabadust ja võrdsust kõigile.¹²⁷

Seda tendentsi soosis ka juba eelnevalt mainitud muutus tööliste paiknemises Belgias.¹²⁸ 1940. ja 1950. aastatel olid immigrandid elanud peamiselt kaevanduslinnades, keskustest kaugel ning üpriski eraldatuna põliselanikest. Esimesed külalistöölised pandi elama suurtesse ühiselamutesse, kus nad olid enamasti koos oma rahvuskaaslastega.¹²⁹ Kontaktid kohalike elanikega olid niisiis olnud minimaalsed, kuna enamus ajast veetsid külalistöölised kas kaevandustes või siis ühiselamus koos teiste kaevuritega, kellest suurem osa olid samuti välismaalased. 1960. aastatel aga seadis üha rohkem immigrante end sisse suurtes linnades, kus nad endale palju rohkem tähelepanu tõmbasid. Et Belgia riik oli otsustanud hakata soodustama perekondlikku taasühinemist, muutus immigrantide profiil. Nüüd ei tulnud enam Belgiasse üksikud noored mehed, nad tulid koos oma perekondade ja lastega. Immigrantidel oli rohkem kontakte kohalikega, sest lapsed läksid kooli ja vanematel tuli

¹²¹ Khoojinian, L'Accueil et la stabilisation.

¹²² Khoojinian, Fixer la main-d'œuvre turque en Belgique.

¹²³ Khoojinian, L'Accueil et la stabilisation.

¹²⁴ Sealsamas.

¹²⁵ Sealsamas.

¹²⁶ Réa, Les Politiques d'immigration, lk 190.

¹²⁷ Dumoulin, Blanchart: 1946-1996 : cinquante ans d'immigration.

¹²⁸ Réa, Les Politiques d'immigration, lk 191.

¹²⁹ Beyers, From Class to Culture.

suhelda nende koolikaaslaste ning õpetajatega. Paljud külalistöölised hakkasid muretsema oma järglaste sotsiaalse staatuse pärast.

Levinud arvamus on, et immigrandid, kes Belgiasse tulid, olid vähese haridusega. See on mõistetav, kuna immigrandid tegid peamiselt lihttöid, mis ei nõua erilist kvalifikatsiooni. George Reniers vaidleb aga sellele arvamusele vastu. Ta väidab, et tegelikult olid paljud nooremad tulijad võrdlemisi hea haridusega.¹³⁰ Loomulikult olenes see piirkonnast, kust immigrandid pärinesid, linnapiirkondadest pärit töölised olid haritumad kui maalt tulijad.¹³¹ Tema uurimuse tulemused on väga huvitavad. Kui Belgiasse hakkasid tulema paremini haritud inimesed, oli neil ilmselt suurem soov ühiskonnaelus kaasa lüüa ning arvatavasti olid nad võimekamad ja osavamad oma õiguste nõudmisel. Siiski ei ilmunud veel ametlikku integratsioonipoliitikat. See oli suur viga riigi suhtumises, kuna vabam liikumine muutis immigratsiooni kontrollimise raskeks, samas jättis immigrandid omapäi.

Immigrantide olukord oli Belgias üpris ebamugav. Meenutagem, et riigi seadusandlus reguleeris küll täpselt välismaalaste karistamise korda, kuid ei kaitsnud nende õigusi. Juriidiliselt ja sotsiaalselt tundsid nad end väga ebakindlalt. Et ennast nähtavaks teha, hakkasid nad korraldama manifestatsioone, streike ja rongkäike. Suured tööseisakud toimusid näiteks Limbourg'i kaevanduses ja Michelini tehases Leeuw-Saint-Pierre'is. Nende nõudmised puudutasid peamiselt töörütmi ja palkasid ning toimusid ametiühingute abiga.¹³² Ametiühingutele oli külalistööliste kasutamine endiselt vastumeelne, kuid hirmust, et töölised satuvad kellegi teise mõju alla või muutuvad hoopis kontrollimatuks, hakkasid nad tööliste õiguste nimel võitlema. Sellised muutused andsid märku külalistööliste soovist ühiskonnaelus kaasa lüüa.

3.5 Immigrantide integratsioon 1960. aastatel

Tol perioodil toimuski immigrantide integratsioon peamiselt töökoha või siis immigrantide enda loodud ühingute kaudu.¹³³ Immigratsioonipoliitikat iseloomustas endiselt integratsiooni küsimuste vältimine ja regulatsioonide puudus. Suhtumine sisserändesse tol perioodil ei muutunud. Endiselt ei soovinud keegi võõrtöölisi enda riiki kodanikega konkureerima, neid oodati vaid mustadele ja rasketele töödele, mistõttu tegi riik pingutusi, et neid seal hoida. Majanduslik ja demograafiline olukord muutsid külalistööliste kasutamise sisuliselt vältimatuks. Tol perioodil sai alguse külalistööliste teadlik kinnistamine riigi valitud sektoritesse. Ilmselt oli riik tol ajal veel seisukohal, et vajaduse korral saab külalistöölistest kerge vaevaga lahti. See selgitab, miks isegi siis, kui

¹³⁰ Reniers, On the History and Selectivity.

¹³¹ Sealsamas.

¹³² Réa, Les Politiques d'immigration, lk 195.

¹³³ Samas, lk 192.

immigratsioon riiki mitmekordistus, ei võetud integratsiooni lihtsustamiseks eriti midagi ette. See oli üpriski lühinägelik käitumine, kuna ei arvestanud võimalike majanduskriisidega, mis majanduses ikka ette tulevad ja mis võimendavad sotsiaalsete konfliktide ohtu. Samuti tõestab see taaskord, et Belgia immigratsioonipoliitikat dikteeris tööturg.

Kuna külalistööliste toomine oli suhteliselt kallis, hakkas riik koostöös tööandjatega kasutama erinevaid tehnikaid tööliste stabiliseerimiseks ja rotatsiooni vähendamiseks.¹³⁴ Selles peatükis on juba mainitud türklaste rahulolematust nendele määratud elamistingimustega kaevandustes, mis tõi kaasa streigid ja rahutused.¹³⁵ Sellised meeleolud on põhjus, miks hakati otsima meetmeid tööliste protestivaimu vähendamiseks. Näiteks hakati avaldama türgi kaevandustööliste suunatud ajakirja *Türk Çileri Bülteni (Bulletin des travailleurs turcs – voldik türgi töölistele)*. Selle ülesanne oli informeerida türklasi Türgis ja Belgias toimuvast ja samas soodustama nende kohanemist ühiskonnaga, sest kutsus töölisi üles tutvuma sotsiaalsete tagatistega ning lahendama konflikte rahumeelselt, et need ei kujuneks mässuks.¹³⁶ Nagu ka ajaleht *Sole* puhul, üritasid väljaande koostajad koostöös Belgia võimudega türklastesse rahumeelsust sisendada ja samas neile meelde tuletada, et nad oma lubadustest töötada kinni peaks. Ajakiri sündis tööministeeriumi, Türgi võimude ja Belgia kaevandusjuhtide koostöös ning toetas nende kolme osapoole huve. Türgi soovis, et immigrandid õpiksid Belgias ametit ja naaseksid siis Türki tööle (kuigi kiiresti selgus, et suurem osa töid ei nõudnud mingit ettevalmistust ega pakkunud erilist õppimisvõimalust, jäi see idee siiski võimude kujutlusse kauaks¹³⁷), riik ja kaevandused soovisid, et töölised oleksid võimalikult rahumeelsed ega otsiks mujal tööd. Väljaandega üritati suurendada türklaste ühtekuuluvustunnet ja tugevdada rahvuslikku identiteeti.¹³⁸ Selle eesmärk ei olnud soodustada integratsiooni, vaid vähendada rahutuste võimalust ning tööliste liiga suurt rotatsiooni, mis riigile kalliks maksta läks. Väljaande toon oli moraliseeriv ja patroniseeriv ning mõistis hukka igasuguse rahutuste propageerimise.¹³⁹ Alates 1966. aastast hakati ajakirja levitama ka teistes kohtades, kus türgi immigrandid töötasid.¹⁴⁰

1964. aastast hakkasid kaevanduste juures tegutsema Türgist pärit sotsiaaltöötajad, kelle ülesanne oli “vaadata, et nende kaasmaalased korralikult käituksid”.¹⁴¹ Mõned inimesed lausa kahtlustasid, et nende ülesanne oli maha suruda tööliste soovi astuda ametiühingusse,¹⁴² kindel on see, et need

¹³⁴ Khoojinian, L'Accueil et la stabilisation.

¹³⁵ Sealsamas.

¹³⁶ Sealsamas.

¹³⁷ Khoojinian, Fixer la main-d'œuvre turque en Belgique.

¹³⁸ Sealsamas.

¹³⁹ Sealsamas.

¹⁴⁰ Sealsamas.

¹⁴¹ Sealsamas.

¹⁴² Sealsamas.

sotsiaaltöötajad keskendusid pigem tööandjate huvide tagamisele. Peagi asendati need türklastest töölistega, kes olid riigikeele selgeks saanud ning olid seega ühekorraga nii uute tööliste mentorid kui ka tööandjate spioonid.¹⁴³ Türklastele ei tutvustatud Belgia tavasid, pigem üritati alal hoida nende enda kultuuri ja kombeid, mis suurendas nende eraldumist põliselanikest. Selle eesmärk oli töölisi stabiliseerida ja maha rahustada. Need meetmed toetasid ka Türgi riigi huve, sest töölisi oodati mingi hetk tagasi, samas andis see Belgiale teatud kontrolli külalistööliste antavate privileegide osas, kuna nende õigused määrati kindlaks Belgia ja Türgi vahelistes kokkulepetes.¹⁴⁴ Niikaua, kui nad olid eraldatud, oli neid kerge kontrollida. Kõik meetmed, mis riik kasutas, olid lühiajalised ja organiseerimata, need olid kiire lahendus mõnele probleemile, kuid neil puudus kaugeleulatavam visioon. Nende meetmete eesmärk oli kindlustada jätkuv majanduskasv, integratsioon polnud üldse oluline. Tuleb ka meeles pidada, et kirjeldatud propaganda toimus peamiselt kaevanduste juures, väga paljud töölistes aga töötasid siis juba teistes sektorites, kus neid ei olnud võimalik nii palju kontrollida.

Seda perioodi iseloomustab mõningate juba varem töös mainitud organisatsioonide politiseerumine. Muutus toimus ilmselt seetõttu, et nende organisatsioonide liikmed olid juba ligi 20 aastat külalistöölistega tegelenud ja teadsid nende probleeme hästi. Nad nägid tööliste soovi ühiskonnaelus kaasa lüüa ning hakkasid mõistma, et kui neid soove ei täideta, toob see varem või hiljem suured konfliktid. Niisiis hakkasid need ühendused immigrantide õiguste edenemisele kaasa aitama ja riiki survestama. ONARMO-1 polnud 1940. ja 1950. aastatel olnud eriti mõjuvõimu, kuna selle organisatsiooni tegevus ei vastanud immigrantide nõuetele. Usu tugevdamisest ei olnud kunagi piisanud. ONARMO järglane IPAS (*Istituto Patronato Assistenza Sociale – Tööliste Sotsiaalse Abi Ühing*) võttis 1960. aastatel immigrantidega tegelemise üle ja hakkas külalistöölisi enda tegevustesse ja nõnda ühiskonnaellu kaasama. Seda eesmärki toetasid kasvavad nõudmised immigrantide staatuse defineerimiseks. IPAS-e assistendid hakkasid eriti alates 1968. aastast toetama immigrantide osalemist poliitikas.¹⁴⁵ Ka C.S.C ja F.G.T.B hakkasid kohe türklasi ja marokolasi oma ridadesse võtma.¹⁴⁶ Nad suhtusid “eksootilistest maadest” pärit immigrantidesse küll pelglikult, kuid soov tööturгу stabiilsena hoida ei jätnud neile muud võimalust.¹⁴⁷

Üks vastus immigrantide nõudmistele oli muudatus ametiühingutesse valimise korras. Pikka aega oli ametiühingute tegevuses osalemine külalistööliste ainus võimalus Belgia ühiskonnaelus kaasa lüüa. Ametiühingutele oli see mingil määral võimalus töölisi suunata ja samal ajal vältida

¹⁴³ Khoojinian, Fixer la main-d'œuvre turque en Belgique.

¹⁴⁴ Sealsamas

¹⁴⁵ Morelli, L'Appel à la main d'oeuvre Italienne.

¹⁴⁶ Khoojinian, L'Accueil et la stabilisation.

¹⁴⁷ Sealsamas.

ebaõiglase konkurentsi tekkimist. Aastatel 1949-1963 võisid võõrtöölised osaleda endale esindaja valimistel vaid siis, kui neil oli kehtiv töölouba ning nad olid Belgias töötanud vähemalt kaks aastat.¹⁴⁸ Alates 1963. aastast kahe aasta nõue tühistati ning välismaalastel lubati kandideerida ka tööliste esindajaks.¹⁴⁹ Et saada esindajaks pidid välismaalased olema 5 aastat riigis elanud. Alles alates 1971. aastast olid immigrantidel ametiühingutes täpselt samad õigused, mis kohalikel.¹⁵⁰ See oli suur samm külalistööliste ühiskonnaelus osalemises. Muidugi ei saa väita, et tööliste õigusi esindab kõige paremini tema rahvuskaaslane. Tol ajal aga, mil töölised olid endiselt ühiskonnaelust suhteliselt eraldatud, andis see külalistöölistele ilmselt parema võimaluse lahendada just neile spetsiifilisi probleeme.

1968. aastal loodi Euroopa Nõukogu soovitusel kohalikul tasandil immigrante nõustavad komiteed, mis asusid tööle valdade juures, kus immigrante oli kõige rohkem.¹⁵¹ Algas integratsioonipoliitika teine faas, kus immigrantide ühiskonnaellu kaasamine liikus kohaliku omavalitsuse tasandile. Nende loomine oli vastus suurenevatele nõudmistele anda immigrantidele mõningane otsustusõigus.¹⁵² On autoreid, kes väidavad, et komiteede loomine oli väga tähtis muutus.¹⁵³ Tuleb siiski ära märkida, et neil komiteedel ei olnud kahjuks tegelikku mõjuvõimu ning nad ei saavutanud suurt midagi.¹⁵⁴ See oli aga samm immigrantidele õiguste andmise poole liikumise osas, see oli riigipoolne soov astuda immigrantidega dialoogi. Riik hakkas teadvustama endale muutuse vajadust. Vastuseks üha suurenevale sotsiaalsele survele seadis Gaston Eyskensi valitsus 1970. aastal sisse komisjoni, mis pidi hakkama koostama uut välismaalaste õigusi reguleerivat seadust,¹⁵⁵ mis jõustus alles 10 aastat hiljem.

Belgias tuleb immigrantide õigustest rääkides eristada alates 1957. aastast Euroopa Majandusühendusest pärit immigrante, kuna neile hakkasid kehtima erinevad reeglid.¹⁵⁶ See lisas immigratsioonipoliitikale ja suhtumisele immigrantidesse uue tasandi. 1957. aastal kirjutati alla Rooma lepingule, mis nägi ette Euroopa Majandusühenduse liikmesriikidest pärit inimeste vaba liikumist. Alates 1968. aastast ei vaja itaallased Belgiasse sisenemiseks viisat ega töötamiseks luba.¹⁵⁷ Majandusühenduse loomine tõi kaasa olulised muutused suhtumisest immigrantidesse.

¹⁴⁸ Boussetta et al., *Multicultural Policies and Modes of Citizenship*, lk 25.

¹⁴⁹ Sealsamas.

¹⁵⁰ Réa, *Les Politiques d'immigration*, lk 190.

¹⁵¹ Bonaventure, *Représentations de l'immigration en Belgique*.

¹⁵² Sealsamas.

¹⁵³ Boussetta et al., *Multicultural Policies and Modes of Citizenship*, lk 25.

¹⁵⁴ Sealsamas.

¹⁵⁵ Réa, *Les Politiques d'immigration*, lk 191.

¹⁵⁶ Boussetta et al., *Multicultural Policies and Modes of Citizenship*, lk 25.

¹⁵⁷ Réa, *Les Politiques d'immigration*, lk 191.

Nüüd tekkis kahte sorti võõramaalasi: need, kes pärinesid Ühendusest ja need, kes tulid väljast.¹⁵⁸ Nendele hakkasid kehtima erinevad õigused ning neid hakati ka tajuma erinevalt. Euroopa Majandusühenduse loomine aitas kinnistada liikmemaadest pärit migrante.¹⁵⁹ Nad hakkasid end Belgias üha mugavamalt tundma ning põliselanikud ei suhtunud neisse enam kui võõrastesse. Samas tajuti väljast pärinevaid immigrante nüüd veelgi võõramana. Seda süvendasid veelgi uute sissetulnute kombed ja kultuur, mis olid eurooplastele uued ja tundmatud.

¹⁵⁸ Réa, Les Politiques d'immigration, lk 191.

¹⁵⁹ Sealsamas.

4. Külalistööliste kasutamise lõpp

4.1 Piiride sulgemine

1970. aastate ülemaailmne majanduskriis avaldas suurt mõju Belgia immigratsioonipoliitikale, mis karmistus taas. Kui 1960. aastatel oli Belgia teatud tingimustel peaaegu soovinud külalistööliste jäämist, siis nüüd ei tulnud see kõne allagi. Ilmselt oli Belgia siiani olnud arvamusel, et vajadusel saab töolistest kiiresti lahti, minevikus olid regulatsioonid ju mõjunud. Nüüd seda aga ei juhtunud. Oma osa mängib selles fakt, et varem olid Euroopat tabanud fundamentaalsed muutused migratsiooni reguleerinud. Pealegi ei olnud Belgias kunagi varem nii palju nii erineva taustaga immigrante olnud. On tähtis meeles pidada, et Belgia immigratsioonipoliitika järgis teiste Lääne-Euroopa riikide oma. Samal ajal kehtestasid oma immigratsioonipoliitikale piirangud ka teised külalistöölisti kasutanud riigid. Selle otsene põhjus oli 1970. aastate alguse majanduslangus, mis muuhulgas tõi kaasa ja intensiivistas sotsiaalseid ja ühiskondlikke probleeme. Belgia põhilised mured olid majanduskasvu aeglustumine ja selle tagajärg – abirahast elatuvate inimeste arvu tõus.¹⁶⁰ Majandusliku olukorra järsk langus tõi kaasa riigieelarve vähenemise, mis ei suutnud kasvavaid abirahanõudmisi täita. Just siis löid välja riigi integratsioonipoliitika puudujäägid. Esimesed, kes töö kaotasid ja sotsiaalhoolekande poole pöördusid olidki immigrandid, kuna kriis kahjustas kõige rohkem just külalistööliste traditsioonilisi ametialasid.¹⁶¹ Majanduslangus tabas eriti valusalt kivisöetööstust, mis niikuinii tegi oma viimaseid hingetõmbeid, ning terasetööstust, mis oli samuti oma tähtsust kaotamas. Kriis langes kokku paljude kaevanduste sulgemisega, mistõttu kaotasid sajad inimesed töö. Ka tekstiilitööstuse, keemiatööstuse ja ehitusfirmade olukord halvenes märgatavalt. Belgia tööstusettevõtetes lihtsalt ei olnud enam nii palju töökäsi vaja ning eriti kadus vajadus kvalifikatsioonita lihttööliste järele.¹⁶² Tööstuses oli hakatud üha rohkem kasutama masinaid ning paljud neist tööstusettevõtetest, kus masinaid ei kasutatud, olid viinud oma tehased madalamate töökuludega riikidesse.¹⁶³

Taaskord oli Belgia esmane reaktsioon sellistele probleemidele karmistada enda sisserändepoliitikat. Juba 1968. aastal keelati külalistöölistel ilma vastava loata ametiala vahetada, 1974. aastal anti välja dekreet, mis pidi peatama igasuguse majandusliku immigratsiooni. See oli riikidevaheliste lepingutega organiseeritud migratsiooni lõpp ja järjekordne näide sellest, kuidas tööturg ja majanduslik olukord riigi immigratsioonipoliitikat mõjutasid. Tegelikult on see otsus

¹⁶⁰ Réa, Les Politiques d'immigration, lk 191.

¹⁶¹ Samas, lk 192.

¹⁶² Caestecker, Histoire de l'immigration en Belgique, lk 15.

¹⁶³ Samas, lk 17.

sarnane 1930. aasta majanduskriisi ajal tehtud otsusega immigratsiooni piirata. Ka siis tehti seda oma tööturu kaitseks. Eriti palju tähelepanu pöörati Marokost ja Türgist pärit lihttöölise tuleku piiramisele. Erand tehti vaid mingite erioskustega töölistele.¹⁶⁴ Oskustöölisi oli riiki endiselt vaja ning sellist tööjõudu hindas valitsus ka rohkem. Riigis hakkas tööjõu kvaliteet kvantiteedist taas olulisemaks saama. Samas jätkasid kaevandused mingil määral võõrtööjõu palkamist ja eriti vanade töötajate tagasikutsumist, kuna töölisi oli kaevandustesse endiselt vaja.¹⁶⁵

1974. aastaga lõppes suurem organiseeritud töömigratsiooni laine Belgias, samal ajal juhtus see ka teistes Lääne-Euroopa riikides. Aastatel 1920-1970 oli Belgiast läbi käinud kaks miljonit inimest, 1970. aastal oli Belgias võõramaalasi umbes 700 000.¹⁶⁶ Piiride sulgemisele järgnevate aastakümnete migratsiooniliste liikumiste märksõnad olid illegaalne immigratsioon, põgenikud ja perekondlik taasühinemine. Paljud Kolmandast Maailmast pärit immigrandid tulevad nüüd Euroopasse asüüli saamise eesmärgil.¹⁶⁷ See muidugi ei takista nende osalemist riigi majanduslikus elus. Samas lihtsustus sel perioodil Euroopa-sisene liikumine. Oli loodud Euroopa Ühendus ning edasine töömigratsioon pärines suuremas osas selle liikmemaadest. See oli periood, kus sõna immigrant hakkas tähendama mitteeurooplast ning Euroopa Ühendusest pärit inimeste migratsiooni hakati suhtuma normaalselt. Kui varem oli immigratsiooni ja integratsiooni dikteerinud suuremas osas tööturg, siis nüüd ilmusid hoopis teised faktorid. Riik seisis vastamisi suurte probleemidega, mis olid 1960. aastate liberaalse migratsiooni ja senise olematu integratsioonipoliitika tagajärg. Olukorda võimendas veelgi majanduskriis. Tuleb aga meeles pidada, et majanduslik migratsioon ei lõppenud mingil juhul, pigem muutus riigi suhtumine sellesse.

4.2 Perekondlik taasühinemine pärast piiride sulgemist

Sisseränne hakkas pärast piiride sulgemist hoopis suurenema. Seda numbrit kasvatasid mitmed immigratsioonitüübid (põgenikud, legaalne immigratsioon, illegaalne immigratsioon jne), kuid siin alapeatükis keskendutakse otseselt külalisttöölisega seotud immigratsioonitüübile. Nimelt toimus suurem osa 1970.-1980. aastate immigratsioonist Türgist ja Marokost perekondliku (taas)ühinemise egiidi all.¹⁶⁸ 1977. aastal oli Belgias juba 851 000 välismaalast.¹⁶⁹ Otsuse mõju oli seega vastupidine ja hoopis suurendas immigrantide arvu riigis. Perekondliku taasühinemisega sai alguse migratsiooni

¹⁶⁴ Boussetta et al., *Multicultural Policies and Modes of Citizenship*, lk 9.

¹⁶⁵ Khoojinian, *L'Accueil et la stabilisation*.

¹⁶⁶ Castles, *Guest Workers in Western Europe: an Obituary*.

¹⁶⁷ Caestecker, *Histoire de l'immigration en Belgique*, lk 19.

¹⁶⁸ Dasseto, Felice: *Politique d'intégration et Islam en Belgique (Commentaires en marge du premier rapport du Commissariat Royal à la Politique des Immigrés)*. – *Revue européenne de migrations internationales*, vol 6, 1990, nr 2, lk 107-122.

¹⁶⁹ Castles, *Guest Workers in Western Europe: an Obituary*.

teine faas Belgias, mil immigrandid hakkasid Belgiasse kinnistuma. On palju põhjuseid, miks immigrandid jääda otsustasid.

Perekondlik taasühinemine oli Euroopa Majandusühendusest väljastpoolt pärinevatele immigrantidele alates 1970. aastatest üks vähestest legaalistest võimalustest Belgiasse emigreeruda. Riik toetas seda tüüpi migratsiooni endiselt, kuna nägi selles lahendust oma demograafilistele probleemidele. Tegelikult oli esimesed sammud selle lihtsustamiseks tehtud juba 1960. aastatel, kui see poliitika ametlikult sisse viidi ja riik selle soodustamise oma eesmärgiks seadis. Kui pärast piiride sulgemist sai sellest immigratsioonitüübist ainuke võimalus Euroopasse pääseda, kasutasid paljud seda ära. Majanduskriisi ajal ei soosinud valitsus enam immigrantide kodumaa vahelt edasi-tagasi sõitmist.¹⁷⁰ Seetõttu hakkasid immigrandid oma perekonda samuti Belgiasse tooma, et kindlustada oma järeltulijatele ja endale luba elada Euroopas. Kui nad oma pere riiki töid, vähenesid põhjused kodumaale tagasi pöörduda.¹⁷¹ Lapse sünd Euroopas vähendas seda võimalust veelgi.¹⁷² Niisiis suurendas riik oma otsusega piirid sulgeda tegelikult nende immigrantide arvu, kes Belgiasse kohale otsustasid jääda. See süvendas pingeid kohalike ning külalistööliste vahel. Lisandunud inimesed tähendasid vähem töökohti põliselanikele ja suuremat koormat riigile. Nüüd ei pidanud riik ülal pidama ainult töolist, vaid ka tema naist ja lapsi, kes tõenäoliselt ei töötanud. Samas ei saanud võimud perekondlikku taasühinemist täiesti ära keelata, sest see oleks olnud inimõiguste rikkumine ja ilmselt toonud kaasa veel suuremad rahutused ja pahameele.

Sündmused Marokos ja Türgis olid lisafaktor, mis pani nendest riikidest pärit töölised jäämise kasuks otsustama. 1970. aastate kriis mõjus Maroko majandusele eriti rängalt.¹⁷³ Inimesed, kes varem mängisid mõttega kodumaale tagasi pöörduda, nägid nüüd, et see poleks eriti kasulik. Belgia ühiskond ja majandus kannatasid küll kriisi tõttu kõvasti, kuid üldine olukord oli Belgias ikkagi parem kui Marokos. Ka Maroko poliitiline olukord polnud kiita, see oli üha ebastabiilsem. Selle põhjus olid kaks läbikukkunud riigipööret kuningas Hassan II vastu, mille tagajärjel suurenes kaos riigi poliitilises elus.¹⁷⁴ Samas koges ka Türgi 1970. aastate alguses tõsiseid sotsiaalseid ja majanduslikke probleeme, mis panid külalistöölisi mõtlema Belgiasse jäämise peale.¹⁷⁵

Kaheksakümnendatel aastatel algas veel uut tüüpi perekondlik immigratsioon. Suur osa Euroopast väljast pärit esimese põlvkonna immigrantide järeltulijaid leidis endale abikaasa vanemate

¹⁷⁰ Caestecker, Histoire de l'immigration en Belgique, lk 18.

¹⁷¹ Castles, Guest Workers in Western Europe: an Obituary.

¹⁷² Sealsamas.

¹⁷³ De Haas, Hein: Migration and Development: Lessons from Moroccan Experience, 2013. – <http://www.heindehaas.com/articles.html>, viimati külastatud 02.05.2014.

¹⁷⁴ De Haas, Migration and Development: Lessons from Moroccan Experience.

¹⁷⁵ Khoojinian, L'Accueil et la stabilisation.

kodumaalt.¹⁷⁶ See tõi aga kaasa immigrantide veelgi suurema eraldumise põliselanikest. Paljud immigrantid elasid kultuuriliselt justkui teises riigis. Abiellumine vanemate kodumaalt pärit kaaslasega takistas nende integreerumist ühiskonda ja sulges nad veelgi rohkem enda kultuuriruumi. Lisaks hakkasid juba tekkima ka immigrantide teise põlvkonnaga seotud probleemid: mahajäämus koolis ja süvenevad kultuurilised erinevused, mis muutsid nende lõimumise oodatust raskemaks. 1960. aastatel oli riik mingil määral immigrantide stabiliseerimist ja kinnistamist soodustanud, nüüd aga lõpetas Belgia immigrantide perekonnaga tegelemise.¹⁷⁷ Perekondlik migratsioon muutis ühiskonda oluliselt. Töölised tundsid end nüüd Belgias kodusemalt ja hakkasid veelgi enam soovima õiguseid ühiskonnaelus kaasa rääkida. 1970. ja 1980. aastaid iseloomustabki immigrantidega seotud probleemide tekkimine, suurenemine, tekitamine ja ka kunstlik võimendamine. Need probleemid saavutasid ühiskonnas üha suuremat vastukaja. Et see oli Belgia jaoks suhteliselt uus teema, võttis lahenduste leidmine aega.

4.3 Ühiskonna suhtumine immigrantidesse

Tagantjärele vaadates pole keegi kunagi toetanud immigrantide/külalistööliste kutsumist Belgiasse. Riigil oli küll neid vaja, kuid võimud talusid nende kohalolekut hädavaevu, ametiühingud olid alati immigratsioon vastu ning põliselanikud suhtusid sissetulnutesse pelgavalt. Lihttöolistest immigrantidesse oli suhtutud kui potentsiaalsetesse kurjategijatesse. Majanduskriiside ajal oli negatiivne suhtumine alati süvenenud. 1930. aastate majanduslanguse ajal olid ühiskonda ilmunud ksenofoobsed avaldused ning nõudmised immigratsiooni piirata, mida siis ka tehti.¹⁷⁸ Itaalia immigrantid kogesid eriti esimestel aastatel sotsiaalset tõrjutust ja lausa stigmatisatsiooni.¹⁷⁹ Ka 1970. aastate kriisi ajal nõudsid mõned inimesed abiraha saavate immigrantide väljasaatmist.¹⁸⁰ Kui esimesed külalistööliselised saabusid, oli tehtud kõik, et nad ühiskonnaelust eemale hoida ja rõhutada nende ajutist staatust. Selline suhtumine hakkas nüüd lõpuks riigile kätte maksma. Piiride sulgemisest enam ei piisanud, et ühiskonda maha rahustada. Selline olukord tekkis erinevate tegurite koostööl.

Üks eeldus konfliktide võimendamisele oli majanduskriis. See vähendas tööliste materiaalseid võimalusi ning ka riigi põliselanikud seisis silmitsi tööpuudusega. Väga paljud endised külalistööliselised pidid hakkama abirahast elatuma ning see muutis immigrantide kuvandit kohalike silmis. Üha tihedamini hakkas immigrant tähistama Kolmandast Maailmast pärit töötut, kes kasutab

¹⁷⁶ Caestecker, *Histoire de l'immigration en Belgique*, lk 18.

¹⁷⁷ Khoojinian, *L'Accueil et la stabilisation*.

¹⁷⁸ Caestecker, *Histoire de l'immigration en Belgique*, lk 15.

¹⁷⁹ Beyers, *From Class to Culture*.

¹⁸⁰ Khoojinian, *L'Accueil et la stabilisation*

Belgia võimalusi ära ega soovigi tagasi tööle minna. Immigrandid ja kohalikud hakkasid abiraha saamises konkureerima. See tekitas inimestes viha immigrantide vastu, sest ilmselt arvati, et raskel ajal peaks riik toetama pigem kodanikke. On üldlevinud arvamus, et majanduskriisi ajal lõpetasid paljud immigrandid töö aktiivse otsimise ja jäid “ootele”.¹⁸¹ Tegelikult aga hakkasid paljud immigrandid rajama võimaluse piires oma ettevõtteid, näiteks seadsid mõned türgi noormehed sisse oma autoremonditöökoja.¹⁸² See aga ei muutnud põliselanike suhtumist, nende arvates ei teinud immigrandid midagi, et oma olukorda parandada.

1960. aastate massiline migratsioon oli riiki toonud väga palju külalistöölisi, kelle kohalolu hakati 1970. aastatel tajuma hoopis teravamalt kui varem. Põhjus oli selles, et väljastpoolt Euroopat pärit inimeste saabumine Belgiasse oli muutnud riigi palju multikultursemaks. Et türklased ja marokolased järgivad hoopis teist usku ning nende harjumused ja traditsioonid on eurooplaste omadest palju erinevad, paistis nende kohalolu palju rohkem silma kui näiteks itaallaste puhul. Tegelikult aitas marokolaste ja türklaste tulek 1960. aastate keskpaigas itaallasi põliselanikele vastuvõetavamaks teha. Marokost ja Türgist pärit tööliste saabumine Belgiasse oli riigi esimene suurem side islamiga.¹⁸³ Nende tavad ja rituaalid olid belglastele tundmatud ja tekitasid hirmu ning võõristust. Seda suurendasid maailmas toimuvad sündmused (Iraani revolutsioon, kriis Liibanonis), mis tutvustasid inimestele islamistlikku fundamentalismi.¹⁸⁴ Paljud inimesed hakkasid islamis nägema ohtu riigi turvalisusele. On arusaadav, et mõningad selle usu tunnusjooned võisid kohalikke elanikke hirmutada. Tuleb ka ära märkida, et kunagi varem ei olnud Belgias nii palju sisserännanuid olnud. Ka võõraste suur arv riigis tekitab põliselanikes ebamugavust. 1960. aastate liberaalne migratsioon oli aga immigrante peaaegu valimatult riiki toonud.

Paljud immigrandid asusid elama teatud kvartalitesse, kus nende kaasmaalased juba ees olid, ja muutsid oma tavadega sealset eluolu ja kultuuri.¹⁸⁵ Suuremates keskustes hakkasid tekkima eraldi türklaste ja marokolaste linnaosad ning külalistööliste erinevus põliselanikest muutus üha silmatorkavamaks.¹⁸⁶ Mõningaid Belgia linnaosi hakati lausa kutsuma nende kohtade järgi, kust pärinesid seal elavad immigrandid. Sellised piirkonnad on näiteks Schaarbeeki linnaosa Brüsselis, mida hakati kutsuma nimega Firikli Mahallesi, mis on üks Emirdagi linnaosa Türgis, kust suur hulk immigrante pärines.¹⁸⁷ Siingi on näha riigipoolset tegematajätmist. 1960. aastate liberaalne

¹⁸¹ Akhan, Oya, Altay Manço: La Formation d'une bourgeoisie turque en Belgique. – Revue européenne de migrations internationales, vol 10, 1994, nr 2, lk 149-162.

¹⁸² Sealsamas.

¹⁸³ Bastenier, Albert, Félice Dassetto: Organisations musulmanes de Belgique et insertion sociale des populations immigrées. – Revue européenne de migrations internationales, vol 1, 1985, nr 1, lk 9-23.

¹⁸⁴ Blommaert, Jan: Le Discours politique relatif aux minorités. – Penser autrement, lk 215.

¹⁸⁵ Morelli, Les Émigrants belges d'hier.

¹⁸⁶ Sealsamas.

¹⁸⁷ Reniers, On the History and Selectivity.

immigratsioon ja integratsioonipoliitika puudumine jätsid töölisel üpris oma päi. Neil oli kergem minna elama kvartalitesse, kus nende rahvusaaslased ees olid. Tihti asusid need eeslinnades lennu- ja rongijaamade lähedal, kus elamiskulud olid madalamad ja tootmisasutused lähemal. Brüssel ja Antwerpen muutusid kiiresti multikultuurseteks linnadeks, kus hakkasid kujunema halva mainega vaesed linnaosad, kuhu koondusid madalama sissetulekuga välismaalastest töölisel, kellest suurem osa olid islamiusulised. Nii kujunes suurepärase eelduse rassismi suurenemiseks (olemas oli see olnud alati). Integratsioonipoliitika puudumine ja Belgia ebapiisavad katsed oma keelt ja kultuuri külalistööliste tutvustada viisid immigrantide üha suurenevale eraldumisele ühiskonnast. Immigrandid suhtlesid pigem oma kogukonna ja rahvusaaslastega, jätkasid oma tavade praktiseerimist ja tekitasid seetõttu kohalikes veelgi suuremat hirmu, teadmatust ja vastumeelsust. Riik oli ise sellele eraldumisele aktiivselt kaasa aidanud, näiteks siis, kui soodustas kaevandustes pigem türgi kultuuri kopeerimist, mitte Belgia omasse sisseelamist. Sõna “immigrant” tähendus Belgia ühiskonnas hakkas muutuma, see hakkas tähistama midagi, mis tõi endaga kaasa kultuurilise erinevuse ja hoopis teistsugused inimesed ning traditsioonid.¹⁸⁸ Kui varem oli immigratsioon tähistanud pigem Euroopa-sisest liikumist, siis nüüd hakati immigrantide all pigem mõtlema Euroopast väljastpoolt pärit inimesi, tõelisi “teisi”. Sellele mõtteviisile oli kaasa aidanud ka Euroopa Ühenduse loomine 13 aastat varem ning seadused, mis sinna kuuluvate inimeste liikumist lihtsustasid.

Immigrantide nähtavuse suurenemisele ja samas nende erinevuse silmapaistmisele aitas kaasa ka kommertsmeedia.¹⁸⁹ Maailmas algas ajastu, kus ka sõda, haigused ja vähemused on müügiks. Seda tüüpi meedia tõmbab tähelepanu vastandamisega. Üks vastandustest, mis siis tekkis, oli meienemad, immigrantid-kohalikud. Meedias räägiti sisserändest ja selle negatiivsetest tagajärgedest üha rohkem, inimesed võtsid need suhtumised üle. Neil päevil kuulsid inimesed ilmselt tihti, kuidas riigi majanduslik olukord oli halvenemas ja abiraha saajate hulk tõusmas. Samas kajastas meedia immigrantide nõudeid endale õiguseid saada ja poliitikute arutelu seaduste leevendamiseks, samuti islamivähemuse ametlikku tunnustamist 1974. aastal. Ilmselt tekitas see kohalikes elanikes tihti vastumeelsust. Oluline on ka nurk, kuidas immigratsiooni meedias kajastatakse. Tol perioodil oli see negatiivne ja tõrjuv.

Ülaltoodud põhjused seletavad vähemalt osaliselt, miks tekkisid sotsiaalsed konfliktid just sel perioodil ja miks nad nii laialatuslikuks said. Tegelikult pole need probleemid aja jooksul kuhugi kadunud, ka tänapäeval seisavad riigid sarnaste küsimuste ees.

¹⁸⁸ Beyers, *From Class to Culture*.

¹⁸⁹ Blommaert, *Le Discours politique relatif aux minorités*, lk 211.

4.4 Poliitiline rassism Belgias

Mainitud muutused on põhjus, miks 1980. aastaid iseloomustab immigratsiooni teema ilmumine poliitikasse ja ühiskonnaellu. Belgias esines poliitilist rassismi üha tihedamini, seda eriti just suurlinnade kandidaatide seas, kuna urbaniseerumiskeskustes oli immigrantide kohalolu eriti tajutav.¹⁹⁰ Kõik suuremad Belgia erakonnad võtsid immigratsiooni suhtes mingi seisukoha. Enamasti oli see konservatiivne ja toetas piiride sulgemist. Ühiskonnas suurenesid ksenofoobsed avaldused ja toimus paremäärmuslike erakondade tõus, kelle põhiloozung oli immigratsiooni piiramine. Paljud inimesed avaldasid arvamust, et immigrandid ei saagi oma erinevuste tõttu ühiskonda sulanduda.¹⁹¹ See andis paremäärmuslastele suurepärase võimaluse immigrandid süüdlaseks teha. Kuna nad ei saanudki kodanikega ühel pulgal olla, oli lihtne neid hädades süüdistada, sest riigi seadusandlus pakkus neile vähe võimalusi end kaitsta. Mida rohkem immigrandid silma paistsid, mida rohkem nad põliselanikest erinesid, seda kõvemini hakkasid rääkima immigratsioonivastased jõud. Ühiskonna üldine arvamus oli, et riigis on liiga palju immigrante ning mõned neist võiks oma kodumaale tagasi saata.¹⁹² Sellise suhtumise üks põhjus oli riigi aeglane reageerimine vähemustesse. Poliitiline lühinägelikkus toitis nende stereotüüpide tekkimist ja vaenulikku suhtumist.¹⁹³ Need muutused sundisid riiki tegutsema hakkama. Võimudel ei olnud muud valikut, kui vaadata üle oma seadusandlus, sest äärmuslike meeleolude kasvu jätkumine oleks Belgia riigi tõsisesse ohtu seadnud. Niisiis oli riigi motiiv endiselt omakasupüüdlik, mis on samas täiesti mõistetav. On aga oluline ära märkida, et otsest muutust riigi suhtumises ei toimunud kunagi.

4.5 Integratsioonipoliitika ilmumine ja suurenevad õigused

1974. aasta piiride näiline sulgemine tõi kaasa valitsuse tähelepanu nihkumise muudele immigratsiooniga seotud probleemidele kui tööturu olukord.¹⁹⁴ Tööturg ei dikteerinud enam immigratsioonipoliitikat nii palju, nüüd tegid seda sisserändajad ise ning riik pidi nende vajadustega kohanema. 1970. aastatel suurenes immigrantide soov ühiskonnaelus osaleda veelgi. Selle perioodi peamised nõudmised olid uus ja täpsem immigratsiooniseadus, võimalus hääletada munitsipaalvalimistel ning rassismivastane seadus.¹⁹⁵ Korraldati manifestatsioone ja rongkäike, mis aitasid kaasa immigrantide nähtavamaks muutumisele.¹⁹⁶ Nii Belgia riik kui ka immigrandid ise

¹⁹⁰ Réa, Les Politiques d'immigration, lk 195.

¹⁹¹ Sealsamas.

¹⁹² Sealsamas.

¹⁹³ Sealsamas.

¹⁹⁴ Beyers, From Class to Culture.

¹⁹⁵ Réa, Les Politiques d'immigration, lk 195.

¹⁹⁶ Sealsamas.

said aru, et immigrandid on tulnud, et jääda.¹⁹⁷ Seega pidi riik endale lõpuks tunnistama, et riigi üha kasvava võõrkogukonnaga tuleb tegeleda. Belgiasse oli tekkinud suur vähemus, mis nõudis õigustatud tähelepanu. See tõi kaasa uued regulatsioonid ning integratsiooni ilmumise migratsiooniga seotud küsimustesse. Riik otsustas lõpetada uute immigrantide riiki lubamise, et keskenduda paremini varasemate immigrantide integratsioonile.¹⁹⁸ Nagu tööst on selgunud, ei olnud kuni 1970. aastateni olnud integratsioon väga tähtis ning kindlad põhimõtted selleks puudusid. Iga haldusüksus ja organisatsioon vaatas ise, kuidas käituda. Integratsioon oli toimunud pigem kohalikul ja organisatsioonilisel tasandil. Inimesed kas löid või siis ei löönud sidemeid kohalikega, nad kas osalesid või ei osalenud kohalikus elus. Isegi kui nad soovisid ühiskonnaelus kaasa lüüa, olid võimalused selleks väga piiratud, näiteks kehtisid kuni 1980. aastate keskpaigani immigrantidele piirangud organisatsioonide loomise korras. Riik eelistas, et immigrandid jääksid tagaplaanile. Alles 1970. ja 1980. aastatel hakati aru saama, et ei piisa külalistööliste riiki lubamisest, on vaja ka poliitikat, mis reguleeriks otseselt nende staatust ning lihtsustaks nende sulandumist ühiskonda. Hakati mõistma, et immigrante ei saa enam kõrvale jätta. Need probleemid ilmusid ühiskondlikku diskursusesse just massilise majandusliku migratsiooni tõttu, mis need võõrtöölised Belgiasse oli toonud. Sotsiaalseid konflikte võimendas Belgia hoolimatu immigratsioonipoliitika, mis kuni 1970. aastateni valdav oli olnud. 1970. aastate lõppu iseloomustavad suured reformid immigratsiooni-ja integratsiooniseadustes.

Vastuseks islamiusuliste üha suurenevale hulgale Belgias tunnustati 1974. aastal esmakordselt selle vähemuse olemasolu riigis, see tähendas, et riik hakkas finantseerima islami pühakodade rajamist ning selle usu õpetamist koolides.¹⁹⁹ Nüüdsest said moslemid oma usku praktiseerida organiseeritult ja avalikult. 1978. aastal lisati islami õpetamine riiklikku õppekavasse.²⁰⁰ 1981. aastal võeti riigis vastu rassismi keelustav seadus. 1979. aastal loodi prantsuskeelse kogukonna immigrante nõustav nõukogu (*Conseil consultatif des immigrés de la communauté française*), milles olid tegevad lisaks ametiühingute liikmetele ja võimuesindajatele esimest korda ka immigrantide loodud ühenduste esindajad.²⁰¹ See oli üks vastus immigrantide soovile ühiskonnaelu korraldamises sõna sekka öelda. Riigil ei olnud muud võimalust, kui tunnistada endale muutuste vajadust, sest ühiskondlik suhtumine, immigrantide eraldatus põliselanikest ja parempoolsete tõus ei jätnud muud valikut. Ei tohi luua illusioone, riik vaid talus immigrantide kohalolu, kuid ei nõustunud sellega päriselt kunagi. Tol perioodil ühiskonnas valitsev suhtumine oli paradoksaalne. Ühelt poolt

¹⁹⁷ Réa, Les Politiques d'immigration, lk 195.

¹⁹⁸ Sealsamas.

¹⁹⁹ Dasseto, Politique d'intégration et Islam en Belgique.

²⁰⁰ Sealsamas.

²⁰¹ Bonaventure, Représentations de l'immigration en Belgique.

aktsepteeriti näiliselt immigrantide olemasolu, kuid salamisi (ja kohati päris avalikult) sooviti siiski, et nad pöörduksid tagasi oma kodumaale.²⁰²

Riiklikul tasandil võeti immigrantide õigused kokku 1980. aasta seadusega (*loi du 15 décembre 1980 sur l'accès au territoire, le séjour, l'établissement et l'éloignement des étrangers*), mis reguleerib välismaalastesse puutuvat ka tänapäeval, ehkki seda on päris palju muudetud. Seadus kehtib kõigile võõramaalastele ja puudutab muuhulgas immigrantide õigust siseneda Belgiasse ning reguleerib riigist väljasaatmise korda.²⁰³ Samas andis see seadus immigrantidele sotsiaalsed garantiid ja võttis võimaluse, et neid suvalisel hetkel välja saadetaks. Varem olid immigratsiooni erinevaid aspekte reguleerinud erinevad ministriumid ja kohalikud omavalitsused.²⁰⁴ Võõramaalaste politseil olid olnud väga suured õigused ning tihti oli selle organi otsustada, kas pahategu väärib karistamist või mitte. Seetõttu oli valitsenud üks suur segadus ja ebakindlus. Kui varem oli riik majanduslikult soodsal perioodil piirangute osas järeleandmisi teinud, siis nüüd ei tulnud see kõne allagi. Leebemad seadused kehtisid ja kehtivad inimestele, kelle üks perekonnaliige juba resideerub Belgias (perekondlik taasühinemine) ning samuti pagulastele.²⁰⁵ Ka selles seaduses on näha poliitilist rassismi, mis seda perioodi iseloomustab. Nimelt andis seadus valdadele loa keelduda välismaalasi enda piirkonda registreerimast.²⁰⁶ Probleemid ühiskonnas sundisid küll võime immigratsiooniseadust muutma, kuid hea meelega nad seda ei teinud. Ajal, mil välismaalased moodustasid pea kümnendiku riigi elanikkonnast, ei soovinud neid sinna keegi.

Vastuseks soovidele saada valimisõigus lihtsustas valitsus kodakondsuse taotlemist. Belgias kehtib kodakondsuse taotlemisel üldjuhul *ius sanguinis*.²⁰⁷ Varem kehtis reegel, et kodakondsuse saab see, kelle vanem on Belgia kodanik. See seadus oli Belgiasse tekitanud hulga inimesi, kes olid küll riigis sündinud, kuid polnud siiski Belgia kodanikud ega omanud kõiki õigusi. Kuni 1985. aastani said kodakondsuse vaid need lapsed, kelle isa oli Belgia kodanik, alates 1985. aastast said selle inimesed, kelle ema või isa oli Belgia kodanik. 1984. aastal lisati Belgia kodakondsusseadusesse ka *ius soli*. See andis Belgias sündinud võõrast päritolu lastele saada Belgia kodanikuks, ehkki siis pidid vanemad lapsele Belgia kodakondsust ise taotlema.²⁰⁸ 1992. aastal hakati kodakondsust andma automaatselt kõigile lastele, kes olid sündinud Belgias ja kelle vanemad olid samuti seal sündinud. Lisaks anti teatud tingimustel võimalus saada kodanikuks Belgias sündinud lastel, kelle

²⁰² Réa, Les Politiques d'immigration, lk 195.

²⁰³ Boussetta et al., Multicultural Policies and Modes of Citizenship, lk 9.

²⁰⁴ Sealsamas.

²⁰⁵ Sealsamas.

²⁰⁶ Dasseto, Politique d'intégration et Islam en Belgique.

²⁰⁷ Boussetta et al., Multicultural Policies and Modes of Citizenship, lk 9.

²⁰⁸ Sealsamas.

vanemad ei olnud seal sündinud.²⁰⁹ Lihtsustati ka naturalisatsiooni. Naturalisatsiooni korras jagatavat kodakondsust sai pikka aega jagada kaheks: tavaline naturalisatsioon ning “suur” naturalisatsioon.²¹⁰ Esimene neist ei andnud kõiki kodanikuõigusi, näiteks võisid sellise naturalisatsiooni korras kodakondsuse saanud isikud pikka aega hääletada vaid kohaliku omavalitsuse valimistel.²¹¹ Alates 1993. aastast garanteerivad mõlemad naturalisatsioonivormid samad kodanikuõigused, mis on sünnijärgsetel Belgia kodanikel. Need olid olulised muudatused, kuna andsid immigrantidele ja nende järeltulijatele võimaluse osaleda poliitilises elus, valida endale esindajaid ja kandideerida ise esindajaks. Belgia poliitiline maastik muutus palju kirjumaks. 1988. aasta oli esimene kord, kui kohaliku omavalitsuse valimisel kandideerisid immigrantide järeltulijad.²¹² Samal aastal sai üks Maroko taustaga kandidaat lausa Antwerpeni linnanõukogusse.²¹³ See näitab, et immigrantid olid huvitatud kodanikuks saamisest ja ühiskonnaelus osalemisest. Kahjuks on ka selle seaduse juures näha poliitilist rassismi. Islami kogukonna teke oli põhjus, miks võimud otsustasid luua seaduse juurde klausli, mis kohustas inimesi tõestama oma integratsioonivõimet. Kodakondsuse saamise eeldus oli sotsiaalne integratsioon ja majanduslik osalemine ühiskonnas.²¹⁴ Kodakondsuse taotlejale esitas politsei suhteliselt naeruväärseid küsimusi stiilis, kas ta tunneb kohalikke ja kui palju ta nendega läbi käib.²¹⁵ Siingi kumab läbi kahtlus, kas immigrant on üldse integratsiooniks võimeline. Seda küsimust esitasid tol perioodil riigile ja ühiskonnale paljud.

1989. aastal loodi Migratsioonipoliitika Kuninglik Komissariaat, mis hakkas teostama, planeerima ja kontrollima integratsioonipoliitikat. See oli uus läbimurre. Esimest korda tehti selge katse koordineerida riigi poliitikat vähemusrahvuste ja immigrantide suhtes, alguse sai integratsioonipoliitika institutsionaliseerimine.²¹⁶ Põhilised küsimused, millega asutus tegeles, olidki võitlus rassismiga, poliitilise rassismiga ja sotsiaalse ebavõrdsusega, millest olid saanud riigi põhiprobleemid.²¹⁷ 1989. aastal sai integratsioon ametlikult riigi migratsioonipoliitika osaks.²¹⁸ Oli ka viimane aeg. Selle organi loomine oli reaktsioon parempoolsete erakondade esilekerkimisele ja rassistlike meeleolude levikule ühiskonnas. Eriti murettekitav oli parempoolse erakonna Vlaams

²⁰⁹ Boussetta et al., Multicultural Policies and Modes of Citizenship, lk 9.

²¹⁰ Sealsamas.

²¹¹ Minority Rights Group International, World Directory of Minorities and Indigenous Peoples – Belgium: overview, mai 2011. – <http://www.refworld.org/docid/4954ce0023.html>, viimati külastatud 16.04.2014.

²¹² Martiniello, Boussetta, Marocains de Belgique.

²¹³ Sealsamas.

²¹⁴ Belgia kodakondsuseadus – Code de la nationalité Belge, loi du 28 june 1984. -

http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=1984062835&table_name=loi, viimati külastatud 02.05.2014.

²¹⁵ Dasseto, Politique d'intégration et Islam en Belgique.

²¹⁶ Bonaventure, Représentations de l'immigration en Belgique.

²¹⁷ Réa, Les Politiques d'immigration, lk 192.

²¹⁸ Sealsamas.

Blok märkimisväärne edu 1988. aasta munitsipaalvalimistel.²¹⁹ 1990. aastatel organiseeriti mitmeid kampaaniaid ja programme sotsiaalse tõrjutuse vähendamiseks ja inimeste teadlikkuse tõstmiseks. Ühiskonnas hakati arutlema selle üle, kuidas immigrante paremini ühiskonda integreerida ning võidelda sotsiaalse isolatsiooniga, mille käes immigrandid tihti kannatasid.²²⁰ Pingutustest hoolimata polariseerus ühiskond üha rohkem. See rajas teed 1990. aastate sotsiaalsetele probleemidele ja küsimustele, mis puudutasid immigrantide kaasamist ühiskonnaellu, põliselanike suhtumist sellesse ning samuti illegaalide ja “ilma paberiteta” isikute suurenemist riigis. Tõeline “immigratsiooniküsimus” sai siis alles alguse. Sellest võib aga juba lugeda mõnest teisest tööst.

²¹⁹ Boussetta, Hassam: Représentation politique et diversité culturelle. – Penser autrement, lk 127.

²²⁰ Sealsamas.

Kokkuvõte

Selle bakalaureusetöö eesmärk oli uurida, miks majanduslik immigratsioon Belgia riigile vajalik oli, kuidas seda tüüpi immigratsiooni põhimõtted aja jooksul muutusid, kuidas käis immigrantide kaasamine ühiskonnaellu, miks algselt ajutisena mõeldud külalistöölised Belgiasse jääda otsustasid ning miks seisis riik 1980. aastate alguses silmitsi suurte sotsiaalsete konfliktidega. Kõik need küsimused on omavahel tihedalt seotud.

Majandusliku immigratsiooni kujunemise põhjused olid majanduslikud ja demograafilised, sarnaselt teistele Lääne-Euroopa riikidele sel perioodil. Juba 19. sajandist alates hakkas Belgia rahvaarv vähenema ja inimeste liikuvus suurenema. Seetõttu jäi eriti söetööstuses töökäsi vähemaks. Ameti maine oli väga madal ja isegi lisapuhkused ning kõrgemad palgad ei suutnud belglasi tagasi kaevandama meelitada. Olukord halvenes pärast Teist maailmasõda, kui riigi ülesehitamine sõltus puhtalt kivisööst, belgia töölisi ei suudetud aga ei karistuste ega soodustustega tagasi kaevandama meelitada. Tegelikult ei olnud riigis üldist tööjõupuudust, see valitses ainult kivisöetööstuses. Töölisi otsiti seega halva mainega lihttöödele, mis muutis sissetulnute profiili. Kujunes kuvand madalal ametikohal töötavast immigrantist, keda saab ja tulebki kontrollida, kuna ta on potentsiaalne kurjategija. Teise maailmasõja järgseid aastaid iseloomustab Euroopas suur ja süstematiseeritud migratsioonilaine, mis tõi Euroopa riikidesse massiliselt võõrtöölisi. Ka Belgia kasutas sellist immigratsioonipoliitikat, mida nimetati *contingentsysteemiks*. Kõigepealt sõlmiti lepingud Itaaliaga, 1960. aastatel lisandusid lepingud teiste Vahemere-äärsete riikidega. Pikka aega dikteerisid Belgia immigratsioonipoliitikat riigi majanduslik olukord ja eriti tööturu vajadused. 1960. aastatel hakati külalistöölisi kasutama riigi rahvastiku vananemise kompenseerimiseks.

Selline tööjõu liikumine oli algselt mõeldud ajutisena, sest mõistetavatel põhjustel ei soovinud tegelikult keegi sellist suurt hulka võõrtööjõudu oma riiki. See on ka põhjus, miks riigis puudusid pikka aega regulatsioonid ja seadused immigrantide eluolu parandamiseks. Belgia migratsioonipoliitikal puudus kaugemaleulatav visioon, riik ei tegeleud immigrantide ühiskonnaellu kaasamisega. Esimesed, kes külalistöölistega tegelema hakkasid olid ametiühingud ja kristlikud ühendused, eriti *Confédération des Syndicats Chrétiens* ja Itaalia organisatsioon ONARMO. Nende ühenduste eesmärk oli pigem tööliste apolitiseerimine. Riik toetas seda mõtet ning finantseeris neid ühendusi. See lükkab ümber arvamuse, et riik immigrantide ellu ei sekkunud. Riik kontrollis immigratsiooni tegelikult päris tugevalt, võimud valisid töölisi, kontrollisid nende tausta ning üritasid iga hinna eest mässumeelsust vähendada. 1940. aastatel oli immigrantide Belgiasse saabumise kord väga reglementeeritud, nad läksid kas kaevandustesse või pöördusid tagasi koju. Ometi otsustas aja jooksul üha rohkem külalistöölisi Belgiasse elama jääda.

1960. aastate majanduskasv muutis riigi migratsioonipoliitika liberaalsemaks ning seetõttu kaotas riik kontrolli sissetulijate üle. Mõned autorid on väitnud, et selle lühikese perioodi vältel Belgia võimud lausa soovisid, et töölised riiki jääks, sest see oli majandusele väga kasulik. Immigrantide transpordiks kulus palju raha ning tööandjatel oli lihtsam kasutada vanu töölisi, kui uusi pidevalt välja õpetada. Riigi ettevõtmised toetavad seda fakti. Kui türgi külalistöölised mässama hakkasid, võttis riik nende stabiliseerimiseks lisameetmed kasutusele. See näitab millisel määral majandus Belgia immigratsiooni- ja integratsioonipoliitikat mõjutas ning kinnitab, et tol ajal oli riigi tähtsaim eesmärk tootmine. Kontrolli vähenemist soodustas veelgi perekondliku taasühinemise poliitika sisseviimine, mida dikteerisid demograafilised põhjused ja soov töölisi stabiliseerida, et nad liiga kiiresti töökohta ei vahetaks. Riigi suhtumine oli paradoksaalne, ühelt poolt puudus ametlik integratsioonipoliitika ning kõik katsed töölisi ühiskonnaellu kaasata olid ajutise iseloomuga ja läbi mõtlemata, samas oli riigil töölisi väga vaja, mistõttu hakati vaikselt mõtlema nende jäämise peale. Integratsioon toimus ainult siis, kui see riigile kasulik oli. Seni, kuni majandus seda toetas, soodustas riik külalistööliste jäämist. Võimalus immigrantidest “lahti saada” kadus lõplikult hetkel, mil riik võeti vastu otsus tööliste perekonnad riiki kutsuda.

Külalistöölised seadsid end sisse ja hakkasid ühiskonda muutma. Seda toetasid 1960. aastate ühiskondlikud mallid, mis kuulutasid inimeste võrdsust ja üksikisiku vabanemist. Muutused immigrantide paiknemises ja ametialade laienemises soodustasid seda veelgi. Tol perioodil hakkasid immigrantid erinevate organisatsioonide kaudu endale õigusi nõudma. Üks esimesi muudatusi puudutas tööliste kaasalöömist ametiühingute töös. 1963. aastal toimus muudatus ametiühingute valimise korras, alates sellest hetkest said ka võõrtöölised ametiühingusse esindajaks kandideerida, 1971. aastast olid külalistöölistel ametiühingutes samad õigused, mis kohalikel.

1973. aastal tabas Belgia, sarnaselt ülejäänud maailmaga, majanduskriis, mis tõi kaasa järsu tagasipöörded 1960. aastate liberaalsusest. Kui varem oli majanduslik olukord pannud Belgia võime kaaluma immigrantide jäämist Belgiasse, siis nüüd ei tulnud see kõne allagi. Mõned inimesed soovitasid isegi töötute immigrantide väljasaatmist. Majanduskriis võimendas juba tekkima hakanud sotsiaalseid konflikte veelgi. Langus, mis järgnes enneolematule majanduskasvule, mõjus eriti valusalt, ning riiki tekkis palju töötuid, kes abirahast elatuma hakkasid. Riigi elanikes tekitas see meelepaha ning esile hakkasid tõusma parempoolsed poliitilised jõud, kellele oli lihtne teha immigrantidest oma vaenlased. Eriti suur edu oli paremäärmuslikul parteil Vlaams Blok. Plahvatusohtlikku olukorda võimendas kommertsmeedia, mis kasutas ära tekkinud meie-nemad vastandust, ning sündmused maailmas, mis lisasid pildile islamistliku fundamentalismi. Ilmselt hakkasid paljud inimesed moslemitest immigrante sellega seostama ja hirm suurenes veelgi. Paljud sissetulnud elasid linnades kaasmaalaste lähedal ning juba olid tekkinud türklaste ja marokolaste

kvartalid, mis rõhutasid immigrantide erinevust kohalikest veelgi. Samal ajal hakkasid külalistöölised üha rohkem oma õigusi nõudma. 1970. aastatel toimusid Belgias mitmed streigid ja meeleavaldused, kus töölised ja neid toetavad ametiühingud nõudsid immigrantidele hääleõigust ja rassismi keelustamist. Seetõttu seisis Belgia 1980. aastatel vastamisi valuküsimustega, mille juured peitusid 1940. aastatel alguse saanud suhtumises külalistöölistesse kui kurjategijatesse ning 1960. aastate liberaalses immigratsioonipoliitikas, mis oli riiki toonud väga palju uusi inimesi. Tekkis vajadus immigratsiooniseaduste ja ka diskrimineerimist piiravate seaduste järele, mida varasemalt riigi seadusandluses põhimõtteliselt ei eksisteerinud. 1980. aastal anti lõpuks välja võõramaalaste staatust reguleeriv seadus, mis oli küll suhteliselt konservatiivne, kuid defineeris esimest korda selgelt välismaalaste õigused. 1981. aastal võeti vastu rassismi keelustav seadus. 1984. aastal tutvustati Belgia kodakondsusseadusesse *ius soli*, mis andis nüüd võõramaalastele võimaluse saada Belgia kodanikuks ning niimoodi riigi poliitilises elus kaasa lüüa. Riik ootas probleemide lahendamise viimase hetkeni, kui muud võimalust enam ei olnud. 1980. aastate lõpus loodi riigis ametlik integratsioonipoliitika. Integratsioonipoliitika loomine ja uued seadused ei tulnud mitte riigi suhtumise muutusest, vaid puhtalt vajadusest. Riigil ei jäänud midagi muud üle. Võib öelda, et tol perioodil oli suhtumine immigratsiooni vaenulikum kui kunagi varem.

1974. aastal võeti vastu seadus, mis piiras oluliselt Kolmanda Maaailma riikidest pärit kvalifitseerimata tööjõu sisenemist Belgiasse. See aasta märgib organiseeritud massimmigratsiooni lõppu Belgias, kuid ei tähistata mingil juhul majandusliku immigratsiooni lõppemist. See lihtsalt võttis uue kuju. Täna on kümnendik Belgia rahvastikust välismaalased, veelgi rohkem on Belgia kodakondsusega võõrast päritolu inimesi. See võõrkogukond hakkas tekkima pärast Teist maailmasõda ning on osalt organiseeritud majandusliku immigratsiooni tulemus.

Tuleb meeles pidada, et antud töö maht võimaldas keskenduda vaid üldistele mallidele Belgia immigratsiooni- ja integratsioonipoliitikas. Iga inimese teekond Belgiasse oli (ja on) natuke erinev ja seetõttu on iga inimese suhted ühiskonnaga pisut erinevad. Siin töös said mainitud vaid suurimad organisatsioonid, kes külalistöölistega tegelesid, neid oli tegelikult kindlasti rohkem.

Bibliograafia

Publikatsioonid

- 1) Akhan, Oya, Altay Manço: La Formation d'une bourgeoisie turque en Belgique. – Revue européenne de migrations internationales, vol 10, 1994, nr 2, lk 149-162.
- 2) Beyers, Leen: From Class to Culture: Immigration, Recession, and Daily Ethnic Boundaries in Belgium, 1940s–1990s. – International Review of Social History, vol 53, 2008, nr 1, aprill, lk 7-61.
- 3) Blommaert, Jan: Le Discours politique relatif aux minorités. – Penser l'immigration et l'intégration autrement, une initiative Belge inter-universitaire. Toim. Khader, Bichara et al., Établissement Émile Bruylant S.A, Brüssel, 2006, lk 209-219.
- 4) Bonaventure, Kagné: Représentations de l'immigration en Belgique. – Quaderni. L'Immigration en débat (France/Europe), 1998, nr 36, sügis, lk 97-111.
- 5) Bousetta, Hassan, Marco Martiniello: Marocains de Belgique: du travailleur immigré au citoyen transnational. – Hommes et Migrations, 2003, nr 1242, märts-aprill, lk 94-106.
- 6) Bousetta, Hassan: Représentation politique et diversité culturelle: fragile exception bruxelloise. – Penser autrement, lk 125-135.
- 7) Böhning, W. R: The Immigration Policies of Western European Countries. – International Migration Review. “Policy and Research on Migration: Canadian and World Perspectives”, vol 8, 1974, no 2, lk 155-163.
- 8) Caestecker, Frank: Alien Policy in Belgium, 1840-1940: the Creation of Guest Workers, Refugees and Illegal Aliens. New York/Oxford: Berghahn Books, 2000.
- 9) Caestecker, Frank: Histoire de l'immigration en Belgique. – Penser autrement, lk 13-29.
- 10) Carlier, Jean-Yves: L'Évolution des droits des étrangers. – Penser autrement, lk 105-115.
- 11) Castles, Stephen: Guest Workers in Western Europe: an Obituary. – International Migration Review. “Temporary Worker Programs: Mechanisms, Conditions, Consequences”, vol 20, 1984, nr 4, lk 761-778.
- 12) Dassetto, Felice: Politique d'intégration et Islam en Belgique (Commentaires en marge du premier rapport du Commissariat Royal à la Politique des Immigrés). – Revue Européenne de Migrations Internationales, vol, 6, 1990, nr 2, lk 107-122.
- 13) Hily, Marie-Antoinette, Marco Martiniello: Les Élus d'origine étrangère à Bruxelles: une nouvelle étape de la participation politique des populations d'origine immigrée. – Revue Européenne de Migrations Internationales. Immigrés et minorités ethniques dans l'espace politique européen, vol 14, 1998, nr 2, lk 123-149.

- 14) Kesteloot, Christian: La Répartition géographique de l'immigration étrangère: fondements, dynamiques et conséquences sociales. – *Penser autrement*, lk 73-105.
- 15) Khoojinian, Mazyar: Fixer la main-d'œuvre turque en Belgique: la tâche d'un mensuel officiel (1964-1970). – *Journal of Belgian History*, vol 37, 2007, nr 3-4, lk 517-556.
- 16) Khoojinian, Mazyar: L'Accueil et la stabilisation des travailleurs immigrés turcs en Belgique, 1963-1980. – *Journal of Belgian History. Cahiers d'Histoire du Temps Présent*, 2006, nr 17, lk 73-116.
- 17) Martiniello, Marco: Belgium's Immigration Policy. – *International Migration Review*, vol 37, 2003, nr 1, märts, lk 225-232.
- 18) Martiniello, Marco, Andréa Réa: Une Brève histoire de l'immigration en Belgique. Fédération Wallonie-Bruxelles, 2003.
- 19) Morelli, Anne: Belgique, terre d'accueil? Rejet et accueil des exilés politiques en Belgique de 1830 à nos jours. – *L'émigration politique en Europe aux XIXe et XXe siècles. Actes du colloque de Rome (3-5 mars 1988)*, Rooma 1991, lk 117-128.
- 20) Morelli, Anne: L'Appel à la main d'oeuvre italienne pour les charbonnages et sa prise en charge à son arrivée en Belgique dans l'immédiat après guerre. – *Journal of Belgian History*, vol 19, 1988, nr 1-2, lk 83-130.
- 21) Ouali, Nouria: Politiques éducatives et immigration: pourquoi avons-nous tant tardé? – *Penser autrement*, lk 255-271.
- 22) Phaet, Karen, Marc Swyngedouw: Measuring Immigrant Integration: the Case of Belgium. – *Studi Emigrazione / Migration Studies*, vol 60, 2003, nr. 152, lk 773-803.
- 23) Poulain, Michel: The Measurement of International Migration in Belgium. – *International Migration Review*. "Measuring International Migration: Theory and Practice", vol. 21, 1987, nr. 4, lk 1107-1137.
- 24) Réa, Andréa: Les Politiques d'immigration des migrations ordonnées aux migrations débridées. – *Penser autrement*, lk 177-209.
- 25) Reniers, George: On the History and Selectivity of Turkish and Moroccan Migration to Belgium. – *International Migration*, vol 37, 1999, nr 4, lk 679-713.
- 26) Stengers, Jean: Les Mouvements migratoires en Belgique aux XIXe et XXe siècles. – *Revue Belge de Philologie et d'Histoire. Histoire medievale, moderne et contemporaine. Middeleeuwse, moderne en hedendaagse geschiedenis*, vol 82, 2004, nr 1-2, lk 311-348.
- 27) Vercléyen, Jean: The Battle of Coal. – *Annals of the American Academy of Political and Social Science. Belgium in Transition*, vol. 247, 1946, sept, lk 37-42.

Internet

- 1) Alaluf, Mateo: Les Immigrés dans la société wallonne, les registres de l'intégration. – http://www.wallonie-en-ligne.net/1996_Societe-wallonne-depuis-Liberation/1996_WIA_Alaluf_Mateo.html, viimati külastatud 02.05.2014.
- 2) Bousetta, Hassan et al.: Multicultural policies and modes of citizenship: the cases of Antwerp, Liège and Bruxelles. – <http://www.unesco.org/most/p97belg.pdf>, viimati külastatud 06.05.2014.
- 3) Dumoulin, Michel, Luc Blanchart: 1946-1996 : cinquante ans d'immigration et de mutations culturelles en Wallonie. – http://www.wallonie-en-ligne.net/1996_Societe-wallonne-depuis-Liberation/1996_WIA_Dumoulin-M_Blanchart-L.htm, viimati külastatud 02.05.2014.
- 4) De Haas, Hein: Migration and Development: Lessons from Moroccan Experience, 2013. – <http://www.heindehaas.com/articles.html>, viimati külastatud 02.05.2014
- 5) Minority Rights Group International, World Directory of Minorities and Indigenous Peoples – Belgium: overview, mai 2011. – <http://www.refworld.org/docid/4954ce0023.html>, viimati külastatud 16.04.2014.
- 6) Morelli, Anne: Les Émigrants belges d'hier... un miroir pour aujourd'hui, 2006. – <http://www.cire.be/sensibilisation/outils-pedagogiques/753-1-exposition-belges-migrants-d-hier-un-miroir-pour-aujourd-hui>, viimati külastatud 02.05.2014
- 7) Vermeulen, Hans: Immigrant policy for a multicultural society, a comparative study of integration, language and religious policy in five Western European countries – Migration Policy Group: Brüssel. <http://lyrawww.uvt.nl/~broeder/Vermeulen-MPG.pdf>, 29.04.2014.
- 8) http://www.belgium.be/en/about_belgium/country/Population/, viimati külastatud 10.05.2014
- 9) <http://mapsof.net/map/belgium-location-map-infobox-belgische-deelgemeente>, viimati külastatud 07.05.2014.
- 10) <http://www.editionsacacia.be/aucoeurducharbon/>, viimati külastatud 10.05.2014.

Publitseeritud allikad

- 1) Arrêté royal nr 285 – Arrêté royal complétant et coordonnant les dispositions relatives à l'emploi de la main d'oeuvre étrangère. <http://routes.pixel-online.org/data/documents/law/37.jpg?rnd=6073d36a641da9bc4dd56f5597e8b1a0>, viimati külastatud 02.05.2014.
- 2) Belgia kodakondsusseadus – Code de la nationalité Belge, loi du 28 june 1984. – http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=1984062835&table_name=loi, viimati külastatud 02.05.2014.

Guest Workers in Belgium: Integration and Isolation

The aim of this thesis is to analyze why Belgium started using guest workers, how they were integrated into society, why they decided to stay in Belgium and why was the country confronted with severe social conflicts in the 1980's. All these questions are closely related.

The reasons why Belgium started using guest workers were demographical and economical. As the economic conditions improved, people had more possibilities to choose their jobs. Of course they shied away from low status jobs like mining. Guest workers were essentially meant to work in the mines because not even higher salaries or punishments were enough to make Belgium workers return to the mines. After the Second World War, the reconstruction of the country depended solely on coal, and so, Belgium had little choice, but to search for workers from less developed and economically weaker countries. Belgium started using a guest workers program called the *contingentsysteem*. The first bilateral agreement was concluded with Italy, agreements with Turkey and Morocco followed soon afterwards. As they were meant for dirty and low jobs, guest workers were seen from the start as potential troublemakers and experienced discrimination and even stigmatization. This attitude worsened over time.

As the guest workers were never meant to stay, no official integration policy was introduced. The integration of guest workers was for a long time a task for different organizations and trade unions, notably the *Confédération des Syndicats Chrétiens* and the Italian organization ONARMO. Alas, they did nothing to strengthen the guest workers' contacts with the locals. They aimed to depoliticize the guest workers, for it was easier for the country and the employers if the guest workers did not try to mobilize themselves. Belgium supported the idea and financed these organizations thus creating a socially inferior minority.

The Golden Sixties were a period of unbelievable economical growth and Belgium's reaction to it was to facilitate guest workers immigration to Belgium. Now there were other sectors where additional workforce was needed and Belgium lost control over the newcomers. Another change that liberated the immigration policy even more, was that Belgium started to support family reunification due to the fact that Belgium population was aging rapidly. Guest workers were also meant to provide new employees in the future. This proves how much the country's migration policy depended on the economical conjuncture and not on the needs of people. The liberalization did not bring any change in the attitude towards guest workers, though. They were needed to build the welfare state, their integration was never important. This was a mistake and set a perfect scene for the social conflicts to come. Unfortunately, the government did see that for a very long time, until it was impossible to ignore this fact. Another reason why Belgium started encouraging family

reunification was to stabilize the workforce and minimize rotation. Bringing a guest worker into the country was expensive and Belgium preferred to spend money on building the welfare state. This worked, more and more guest workers started calling Belgium their home. During this period many immigrants started to fight for their rights with the help of different organizations and trade unions. Some of them even started about staying in Belgium permanently.

When the economic crisis hit in 1973, the country's first reaction was to close the borders. The government hoped that this would solve all the problems. Alas, it did not happen. There were more immigrants than ever before and Belgium was facing severe social conflicts. The reasons of these conflicts were Belgium's negative attitude towards guest workers, the complete absence of an integration policy, and the liberal immigration policy of the 1960's. Belgium had invited a lot of foreigners into the country and started paying the price for not having made any attempts to integrate them. Belgium had become a multicultural society with a growing size of a Moslem minority whose presence was particularly strong in large cities like Antwerp and Brussels. It was Belgium's first encounter with the religion and some of its practices were not understandable. Some people even saw in Islam a threat for the country, because the commercial media had thanks to the events in the world (revolution in Iran) introduced Islamic fundamentalism to Belgium people. The economical situation worsened things even more. Many people had lost their jobs and more and more immigrants started receiving unemployment benefits. Immigrants were perceived more negatively than ever before.

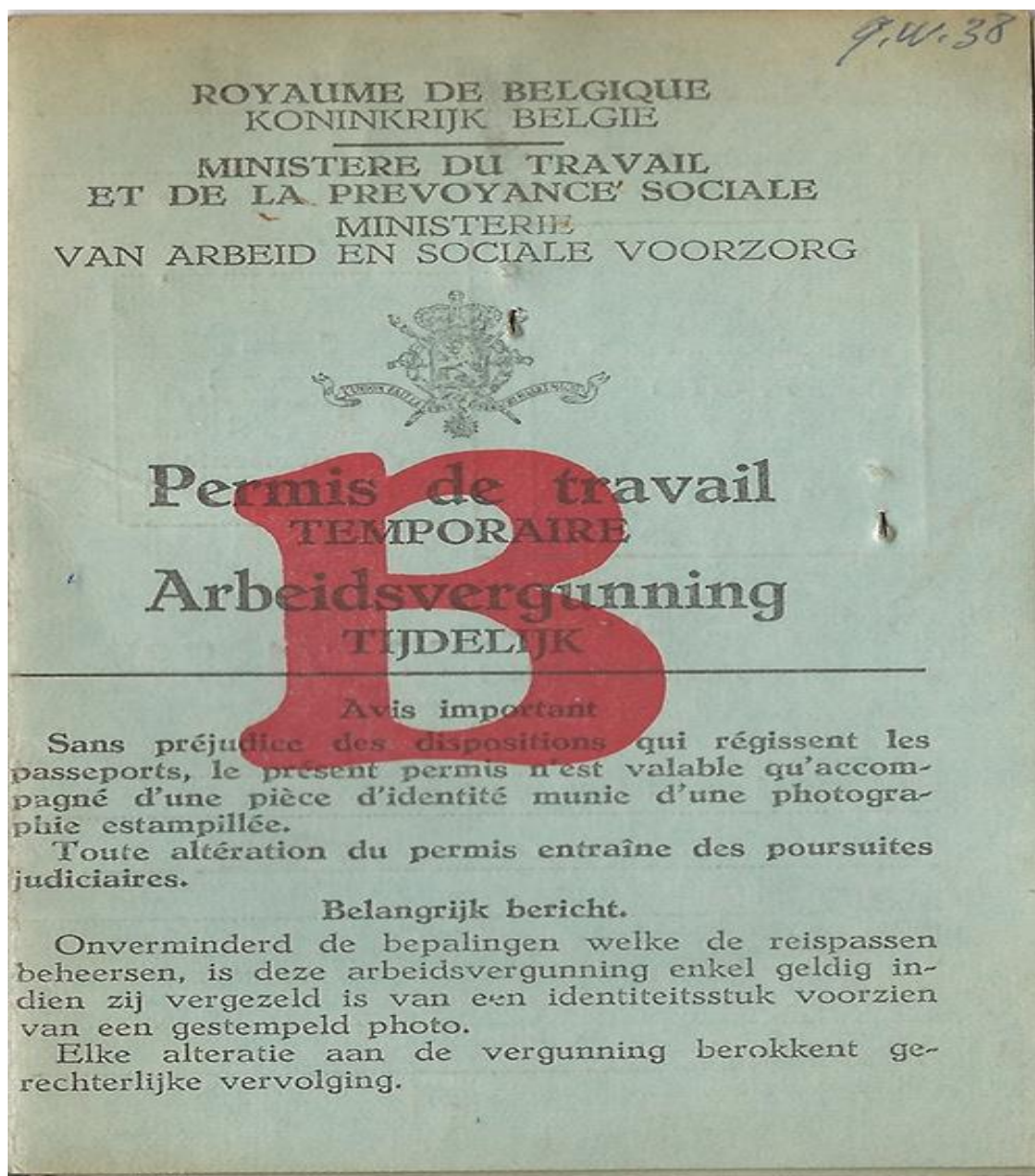
This was also a perfect motive for the right-wing extremists to make them enemies. Right-wing parties became more popular and Belgium experienced a lot of political racism. All main political parties had an opinion about immigration that was mostly very conservative; some spokesmen even asked if an immigrant is capable of integration at all. This was a destabilizing situation in a country that already fought with the consequences of the crisis. Belgium understood that it was crucial to change the attitude towards immigrants and stop seeing them as temporary workforce that is bound to leave soon. It was time to start fighting with social exclusion the immigrants suffered from. This was the reason that for the first time integration laws were introduced in the country's legislation. These laws changed foreigners' status, defined their rights and also facilitated naturalization. This gave the immigrants and their children a possibility to participate in the country's political life. Belgium never wanted to accept that it had turned into an immigration country. The government just did not have any other choice than to face the reality.

Lisad

Lisa 1. Belgia peamised kivisöökaevandused

Allikas: Kaevanduste asukohad on autori enda märgitud, kaart võetud internetist: <http://mapsof.net/map/belgium-location-map-infobox-belgische-deelgemeente>, viimati külastatud 07.05.2014.

Allikas: <http://www.editionsacacia.be/aucoeurducharbon/>, viimati külastatud 10.05.2014.

Lisa 3. Töötingimused kaevanduses

Allikas: <http://www.editionsacacia.be/aucoeurducharbon/>, viimati külastatud: 10.05.2014.

Lisa 4. Välismaalaste osakaalu muutus Belgia rahvastikust

	Belgia rahvaarv	Välismaalased	Välismaalaste osa rahvastikust
1947	8 512 195	367 619	4,32%
1961	9 189 741	453 486	4,93%
1970	9 657 170	696, 282	7,21%
1981	9 848 647	878,577	8,92%
1991	9 978 681	900 855	9,02%
1998	10 192 264	903 120	9,0%

Allikas: Bosetta et al., Multicultural Policies and Modes of Citizenship, lk 14. Tabelist on välja jäetud lahter, kus oli kirjas Belgia kodakondsusega inimeste osa Belgia rahvastikust.

Lisa 5. Belgia kodakondsuse omandamine

	1985	1986-1991	1992	1993	1994	1995	Perioodil kokku
Itaallased	25 377	7 637	22 362	1 431	2 325	2 098	61 230
Türklased	661	2 988	3 886	3 305	6 273	6 572	23 685
Marokolased	3 464	10 554	6 862	5 500	8 638	9 146	44 164
Ülejäänud rahvused	53 919	32 381	13 375	6143	8551	8313	122 682

Allikas: Bosetta et al., Multicultural Policies and Modes of Citizenship, lk 28. Kuna töös analüüsiti sügavamalt kolmest rahvusest pärit külalistöölisi (itaallased, türklased, marokolased), siis ei toonud autor teistest rahvustest pärit inimeste kodakondsuse vahetamisi eraldi välja, nad kajastuvad lahtris “ülejäänud rahvused”. Algses allikas oli iga rahvus eraldi välja toodud.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Merit Kuldkepp (sünnikuupäev: 07.08.1991)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

bakalaureusetöö **“Külalistöölised Belgia ühiskonnas: integratsioon ja isolatsioon”**,

mille juhendaja on dotsent Olaf Mertelsmann,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 19.05.2014